

Universitat
de les Illes Balears

TREBALL DE FI DE MÀSTER

“NO AUTORIZABLE EN ABSOLUTO”: EL CAS DE *L'ADOLESCENT DE SAL* CONTRA LA CENSURA FRANQUISTA

Mireia Pocoví Conde

Màster Universitari en Competència Lingüística i Literària: Investigació i

Ensenyament

(Especialitat/Itinerari de teoria de la literatura)

Centre d'Estudis de Postgrau

Any Acadèmic 2021-22

“No autorizable en absoluto”: el cas de *L’adolescent de sal* contra la censura franquista

Mireia Pocoví Conde

Treball de Fi de Màster

Centre d’Estudis de Postgrau

Universitat de les Illes Balears

Any acadèmic 2021-22

Paraules clau del treball:

Censura, Biel Mesquida, literatura catalana contemporània, queer, *L’adolescent de sal*

Tutora del Treball: Margalida Pons Jaume

Índex

1. Introducció
  - a. Propòsit i metodologia del treball
  - b. Estat de la qüestió
2. Censors i lectors
3. El procés de censura de *L'adolescent de sal*
  - a. Cronologia
  - b. Primer informe (setembre 1973 – octubre 1973)
  - c. Carta de reconsideració i segon informe (novembre 1973 – març 1974)
  - d. Intervenció de Josep Melià i publicació (juny 1974 – abril 1975)
4. Les dues versions
5. Nota sobre *Putà marès*
6. Conclusions
7. Bibliografia
8. Apèndix
  1. Testimoni de l'autor: entrevista a Biel Mesquida
  2. Documents oficials relacionats amb el procés de censura

1. Introducció

a. Propòsit i metodologia del treball

El meu treball de fi de grau, *La teoria queer com a eina d'interpretació en la cultura catalana: una panoràmica general*, explorava diversos aspectes de la cultura català contemporània des d'una òptica queer. He decidit continuar en aquesta línia per al treball de final de màster, però aquesta vegada adoptant una metodologia de treball més empírica i menys interpretativa, entre altres coses perquè la interpretació dels textos no es pot deslligar de la seva dimensió tangible i material.

Soc conscient que etiquetar com a queer les obres de Biel Mesquida suscitarà una certa controvèrsia. Hom podria argumentar que l'autor es podria llegir, com a molt, des de la perspectiva dels estudis gais i lèsbics, i que aplicar aquesta etiqueta d'origen recent a un personatge que duu més de cinquanta anys escrivint i és tan reconegut dins la literatura catalana, i que a més rebutja personalment l'etiqueta de queer, és contraproductiu i poc adequat. Mesquida ha sofert a bastament com perquè ara venguin els postmoderns a posar etiquetes estrangeres i estranyes, podria pensar algú.

Tanmateix, no hi ha cap paraula que sintetitzi millor *L'adolescent de sal*, *Putamars (ahí)*, o fins i tot *El bell país on els homes desitgen els homes*, que queer. Son obres experimentals que s'enfronten a la doctrina del règim i la moral de l'època, moltes vegades des de la paròdia, l'escatologia, l'insult o la denúncia directa. Les obres de Mesquida es basen molt en la intertextualitat. El text es nodreix d'elements culturals, referències i cites que descontextualitza i recontextualitza dins la seva pròpia obra per a establir-hi un diàleg que moltes vegades en subverteix el significat normatiu:

És precisament aquesta inconformitat de l'artista amb el codi allò que el fa tan i políticament desplaent, atès que la "personalització" de la norma implica el desbaratament d'aquell sistema de valors que la norma suporta. (Pons 2017a: 181)

Recordem que la recontextualització i la subversió d'obres anteriors són dues de les estratègies queer per a combatre la norma, majoritàriament a través de la paròdia o la sàtira. A *L'adolescent de sal* podem veure aquesta sàtira, per exemple, quan el personatge de la mare interactua amb els textos del seu fill, o en els textos on apareixen els principis de la doctrina franquista acompanyats d'una línia de tall amb la nota "tallar-ho i esqueixar-ho mil vegades" (Mesquida 2013 [1975]: 267).

L'adolescent de sal, ja a un nivell més explícit, també defensa la llibertat sexual com una part del goig de viure a través de expressió de la sexualitat fluida del seu protagonista Miquel:

Gay no significa homosexual. Vol dir sexualment lliure. Una persona GAY sap qui és i el que és. No té por de ser heterosexual o homosexual. Sap que és un ser humà. Sap que és lliure. Sap que està viu.¹

La novel·la també és explícitament d'esquerres, propera al comunisme i l'anarquisme, antifranquista i anticapitalista. Un element central és la ràbia i impotència que sovint acompanya Miquel a l'hora de viure en un estat dictatorial i formar part d'una cultura i una nació oprimida.

En l'àmbit de la seva inserció com a intel·lectual en el sistema literari, Mesquida també ha resultat un personatge polèmic en la cultura catalana. Durant els anys setanta apareix un debat respecte al paper dels escriptors més experimentals dins la literatura catalana, tal i com explica Margalida Pons (2007b :155):

Alguns dels debats dels setanta van precisament en aquesta direcció: discutir la implicació de l'intel·lectual en la vida política, sobretot en les qüestions dites de «redreçament nacional», i esbrinar si aquest compromís pot combinar-se amb pràctiques avantguardistes.

La controvèrsia principal en què es va involucrar Mesquida va ser l'anomenat "afer Ucronia", una polèmica en la qual l'autor va defensar la publicació d'un llibre d'assajos de Jiménez Losantos perquè considerava censura el fet que les editorials catalanes no el volguessin publicar per raons polítiques. A més, Mesquida sempre ha estat molt crític amb la cultura catalana de la normalització i amb la creació d'una "literatura nacional". Ha reivindicat, en canvi l'experimentació i l'ús del llenguatge i la literatura com a forma de llibertat i de diàleg, tot i que aquestes reivindicacions varen ser difícils d'assumir per la major part de la intel·lectualitat catalana i, com indica Margalida Pons, "la pretensió de Biel Mesquida d'afirmar el llenguatge com a eina de llibertat social en un marc d'investigació textual i de diàleg entre les cultures castellana i catalana va esdevenir inviable" (2007b:169).

Durant el franquisme la censura literària va ser un dels majors obstacles per a la literatura catalana, ja que fins i tot quan es va permetre la publicació editorial en català elsensors supervisaven els continguts dels llibres i en podien prohibir la publicació.

---

¹ Fragment eliminat de *L'adolescent de Sal*, vegeu secció 4.

L'odissea de dos anys en què es va convertir la publicació de *L'adolescent de sal* és un afer bastant conegut, però que fins ara no s'havia examinat a fons.

Moltes obres publicades durant els anys 60 i 70 encara viuen sota l'ombra de la censura, i la literatura catalana encara s'està recuperant de l'opressió que va patir durant el règim de Franco. De fet, la transició a la democràcia no va permetre solucionar cap dels conflictes, ni crims, ni mals perpetrats per l'estat franquista, amb els quals encara hem de conviure avui en dia. Ignorar l'herència cultural del franquisme només assegura la seva pervivència en el temps. Com apunta Abellán,

la peculiar forma de transición del régimen anterior al estado actual ha implicado una prolongación de la validez e ineluctabilidad de los condicionamientos culturales del franquismo. De este modo el franquismo parece haber superado ampliamente sus propios límites históricos de existencia. (Abellán 1989)

Per aquestes raons he decidit dedicar aquest treball a investigar els expedients de censura de *L'adolescent de sal*. Més que analitzar detalladament el contingut del llibre en relació a les raons –evidents– per les quals no es va permetre la seva publicació, el meu objectiu és fer una reconstrucció dels fets per a esbrinar què va passar durant els dos anys en què va estar retingut per la censura, i per què finalment se'n va permetre la publicació.

Les fonts principals d'aquest treball són, d'una banda, els documents i l'original de *L'adolescent de sal* que es conserven dins els arxius de la censura a l'Arxiu General de l'Administració, a Alcalá de Henares; d'altra banda, altres obres i treballs acadèmics sobre la censura franquista, dels quals parlarem en la següent secció; i, finalment, el testimoni de Biel Mesquida, l'autor de la novel·la.

Tal i com expliquen Clotet i Torra (2010: 24-25), els arxius de la censura s'organitzen de forma caòtica, no estan digitalitzats i es posa poc esment en la seva conservació. Després de consultar el professor de la Universitat de Girona Xavier Pla, que ha treballat amb els expedients de censura de Blai Bonet custodiats a Alcalá, vaig resoldre que hauria de viatjar a Alcalá de Henares per consultar l'arxiu en persona. Quan el vaig visitar, em va sorprendre la modernitat de la sala de consulta comparada amb el deteriorament i el desordre del material que s'hi guarda. Els expedients es guarden dins sobres marrons sense etiquetar, encabits dins caixes blanques d'arxiu amb el criteri científic de "tots els que hi càpiguen". Això dona a lloc a combinacions curioses, com ara el fet que *L'adolescent de sal* estigui guardat amb un llibre de contes infantils, *Las aventuras de Bombilla*, o a operacions insòlites, com haver d'obrir uns trenta expedients

de pornografia abans d'arribar al de *Putà Marès (ahí)*. He de destacar especialment l'estat d'abandonament en què es trobava l'original de *L'adolescent de sal*: al sobre amb prou feines s'hi encabien les quatre-centes pàgines del document, moltes de les pàgines marcades amb un doblec pel censor s'havien desdobleгат, i les grapes s'havien desfet deixant pàgines soltes i desordenades. Per altra banda, la targeta d'arxiu de *Putà Marès* havia sortit del sobre i quedat al fons de la caixa.

La consulta, tot i que està oberta per a tots els públics, també és de difícil accés, ja que el servei de reprografia triga aproximadament sis mesos a enviar els documents, i l'investigador ha de viatjar fins a Alcalá de Henares si els vol consultar en persona. L'interessat ha de demanar hora, desplaçar-se fins a l'Arxiu General de l'Administració i registrar-se com a investigador abans de sol·licitar els expedients. En el meu cas, vaig passar una setmana a Alcalá, amb accés als arxius només durant el matí. Els documents no es poden fotografiar. Per a realitzar el treball vaig copiar el text de tots els documents. Vaig sol·licitar les reprografies el febrer de 2022, i no varen arribar fins a principis de juny després d'insistir per correu electrònic que les necessitava per a un treball acadèmic. Tot i així, només he rebut els documents oficials i no l'original de *L'adolescent de sal*, ja que el llibre té unes cinc-centes pàgines i no s'ha pogut accelerar el procés de reprografia.

Una altra font que he fet servir ha estat una entrevista que he realitzat a l'autor, Biel Mesquida, sobre la seva experiència en aquest procés de censura. Soc conscient que han passat gairebé cinquanta anys d'aquest afer i que la memòria humana no sempre és del tot fiable: els records s'obliden i es distorsionen amb el pas del temps. Tanmateix, com a autor de l'obra, Mesquida és un dels personatges més importants d'aquest episodi i l'única persona implicada que, per raons òbvies, hem pogut entrevistar. Per motius dialèctics i d'exhaustivitat, m'hauria agradat completar aquest treball amb el testimoni del possible censor de *L'adolescent de sal*, el filòleg i historiador Joaquín de Entrambasaguas, però va morir el 1995. I, en qualsevol cas, ignor si s'hauria avingut a deixar-se entrevistar. El testimoni de Mesquida ha estat vital per a emplenar alguns dels buits que deixa la documentació i explicar què va passar amb el text durant els dos anys que va estar retingut per la censura.

b. Estat de la qüestió

En aquest apartat faré un breu estat de la qüestió sobre els diversos tipus d'estudis que s'han fet sobre la censura franquista, entre els quals hi ha els que he emprat com a fonts per realitzar aquest treball.

La censura franquista és una institució amb la qual convivim avui en dia i que continua condicionant la literatura, no només catalana, sinó també hispànica. Tal i com explica Jordi Cornellà-Detrell a “La censura després delsensors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l’herència cultural del franquisme”, avui en dia encara llegim obres que han estat censurades perquè encara no se n’ha recuperat la versió original:

la censura no s’hauria de considerar un fenomen del passat que només té un interès purament històric sinó, ben al contrari, com una de les herències més persistents i desconegudes del règim, ja que en molts casos continua determinant el que llegim. (Cornellà-Detrell 2012: 29)

Hi ha casos en què la censura afecta la traducció d’una novel·la, i fins i tot casos en què una novel·la es publica censurada en la seva pròpia llengua, i ni l’editorial a l’hora de fer una reedició, ni els experts en literatura que l’estudien i la comenten s’adonen que falten fragments que en el seu moment es varen censurar. Tot i els nombrosos estudis que s’han fet sobre literatura publicada durant el franquisme i el funcionament de la censura com a una institució, encara hi ha moltes incògnites que no s’han resolt: per exemple, molts delsensors i funcionaris que hi feien feina continuen en l’anonimat. Això es deu a la manca –sovint intencionada– de documentació oficial sobre la institució. Com afirma Lima, “las investigaciones sobre censura implican una construcción del pasado bastante difícil, insegura y problemática, por causa de que muchas de las documentaciones, obras o testimonios han desaparecido” (2016: 125).

En general, les investigacions sobre la censura citades en aquest treball es poden dividir en tres categories: *a)* reflexions generals sobre la censura; *b)* estudis i documents històrics de la censura franquista i *c)* estudis específics sobre la literatura catalana, entre els quals trobam investigacions sobre la relació entre la producció literària en català i la censura, i estudis de cas que es centren en la reconstrucció d’obres censurades.

En primer lloc, pel que fa a les reflexions generals sobre la censura, són especialment útils l’article de Gabriela de Lima Grecco “La censura literaria: desarrollo conceptual y teórico, los efectos de su acción y su funcionamiento” (2016), que emprateories sistèmiques, particularment les de Bordieu, per a explicar els efectes de la censura sobre el sistema literari, i, en concret, per què aquests efectes penetren d’una forma tan profunda en la literatura. Dins aquesta categoria també trobam la recopilació d’assajos de Coetzee *Contra la censura* (1996), en els quals, a partir de casos concrets d’obres censurades, reflexiona sobre la manca de legitimitat de la censura com a institució i sobre com la censura és una forma usada per l’Estat per infantilitzar la població.

Pel que fa als estudis i documents històrics de la censura franquista, les lleis de la censura espanyola estan disponibles a internet. Nosaltres citarem la Llei de Premsa i Impremta de 1966, coneguda com a “Llei Fraga”.² Alguns dels estudis històrics més extensos són els de Manuel Abellán, entre els quals trobam el llibre *Censura y creación literaria en España (1939 – 1976)* (1980), que fa un recorregut pels fets més rellevants de la història de la censura –majoritàriament esmentant casos d’autors castellanoparlants que varen ser especialment perjudicats– acompanyats d’estadístiques anuals. També destaquen els articles “Censura y práctica censoria” (1978), que —d’entre tots els articles que he consultat— conté la major quantitat d’informació sobre el funcionament intern de la censura i la identitat delsensors; i “Problemas historiográficos en la censura literaria del último medio siglo” (1989), una reflexió sobre la necessitat d’estudiar i investigar sobre la censura per a eliminar la influència cultural que conserva avui en dia. El darrer article d’Abellán del qual parlarem és “Censura como historia” (2003), que fa una mica la mateixa reflexió que l’anterior, però que a més divideix la trajectòria històrica de la censura en quatre etapes: 1) l’etapa totalitària, el final de la qual coincideix amb el de la Segona Guerra Mundial; 2) l’etapa de contenció, iniciada amb l’aperturisme, que rep aquest nom perquè la censura es centra en evitar que es distribueixin obres que provenen de països estrangers; 3) l’etapa de deteriorament, que s’inicia amb la llei Fraga; i 4) l’etapa d’incontenció, en què la censura continua existint però ja no té control sobre la producció cultural. Pel que fa a la figura del censor, el llibre *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)* (2012) d’Ana Martínez Rus fa una crònica de la persecució i destrucció de llibres per part de la censura durant la dictadura, i parla del paper del censor Joaquín de Entrambasaguas com a director d’una d’aquestes comissions de depuració franquista. En la categoria d’estudis històrics també trobam el llibre d’Eduardo Ruiz Bautista *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo* (2005), que fa un estudi extensiu de la censura del principi de la dictadura franquista, comparant-la amb altres censures coetànies, com ara la de la Itàlia feixista i la del Tercer Reich.

Finalment, trobam nombrosos estudis sobre la relació de la censura amb la literatura catalana. En primer lloc cal esmentar el llibre *L’edició catalana i la censura franquista (1939 – 1951)* de Maria Josepa Gallofrè (1991) que, amb un plantejament similar al d’Abellán, fa una crònica de com va afectar la censura al món editorial i la

---

² BOE núm. 67, de 19 de març de 1966. Disponible a <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1966-3501>.

literatura catalana durant el primer franquisme. Jordi Cornellà-Detrell també ha estudiat extensament la censura franquista en relació a la literatura catalana. Destaca el llibre *Literature as a response to cultural and political repression in Franco's Catalonia* (2011), sobre les reedicions de *Laia*, *El testament*, *Tino Costa* i *Incerta glòria* durant el franquisme. També destacam el seu article “La censura després delsensors: algunes reflexions sobre aspectes no resolts de l’herència cultural del franquisme” (2012), que fa un anàlisi de les traduccions franquistes de *El Dr. No* de Ian Fleming i *El carter sempre truca dues vegades* de James M. Cain per demostrar la importància de les traduccions per a la renovació cultural dels anys 60 i l’impacte que encara té la censura en l’actualitat. També resulta útil, com a document de síntesi, l’article de Mireia Sopena i Olívia Gassol “La cultura catalana, asediada. Un balance crítico de los estudios sobre la censura franquista” (2017), que fa una panoràmica de les principals aportacions sobre la censura fins a l’actualitat.

A nivell més divulgatiu, destaca el llibre de Jaume Clotet i Quim Torra *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)* (2010), una recopilació d’expedients de censura d’obres catalanes publicades entre el 1946 i el 1980. També trobam estudis de cas aplicats a autors en concret, que sovint solen consistir en recuperar l’obra original publicant el text sense censurar. Aquest és, per exemple, el cas de l’edició completa de la novel·la de Blai Bonet *El Mar*, recuperada per Xavier Pla,³ o d’*Oferiu flors als rebels que fracassaren* d’Oriol Pi de Cabanyes, recuperada pel propi autor.

Gràcies als investigadors anteriors —i a la meva recerca pròpia— podem explicar, a continuació, com funciona presentar un llibre a consulta voluntària o a dipòsit legal, i qui eren alguns delsensors que s’implicaren en el cas de *L’adolescent de sal*.

2. Censors i lectors

La censura és una institució de l’Estat que s’encarrega de supervisar el contingut de qualsevol producte cultural que s’hagi de distribuir als seus ciutadans. La seva funció és, bàsicament, “coercitiva, inhibidora y, si se presenta el caso, represaliadora” (Abellán 1989). Ara bé, aquesta secció es centra en la figura del censor, específicament el de *L’adolescent de sal* i els altres que apareixen anomenats als documents amb què he treballat.

---

³ En el moment de redactar aquest treball, està en curs l’edició no censurada del llibre de poemes de Blai Bonet *L’Evangeli segons un de tants*.

Cal establir una clara diferència entre la censura i el censor. Dins un règim autoritari, el vertader aparell repressiu no és la censura com a institució, sinó el censor com a individu que exerceix aquest poder repressiu en contra de la ciutadania (Cornellà-Detrell 2012: 29). Sovint, la percepció delsensors els imagina com a funcionaris sense inquietuds culturals o artístiques. Fins i tot Coetzee escriu sota aquesta impressió:

La institucionalización de la censura otorga poder a personas con una mentalidad fiscalizadora y burocrática que es perjudicial para la vida cultural, e incluso espiritual, de la comunidad. (Coetzee 2007 [1996]: 25)

Tot i que la segona meitat de la frase és innegable, ja que l'objectiu d'un règim totalitari és assolir una uniformitat cultural i ideològica absoluta a través de la repressió, correcció i fins i tot, canonització d'obres literàries (Lima 2016), cal dir que elsensors franquistes eren, majoritàriament, gent formada, culta i fins i tot escriptors —com Sebastià Sánchez-Juan o Camilo José Cela.⁴ Ara bé, com que la censura depèn molt del factor individual, sempre té un component d'arbitrarietat. No tots elsensors comparteixen opinions sobre allò que és censurable, i cada un d'ells llegeix i interpreta els textos segons la seva percepció individual. Això, per una banda, limita la llibertat d'expressió al criteri d'un sol individu, al qual se li dona la tasca impossible de representar una sola comunitat:

El censor actúa, o cree que actúa, en interés de una comunidad. En la práctica, es frecuente que exprese la indignación de la comunidad o que imagine dicha indignación y la exprese. (Coetzee 2007 [1996]: 24)

Per altra banda, l'existència del censor com a individu crea espais on és possible la negociació, ja sigui a través d'estratègies textuais i de representació per a esquivar la censura, o negociant directament amb elsensors: “La negociación puede darse directamente con los censores, con superiores o a través de intermediarios influyentes” (Lima 2016: 127).

En general, la institució de la censura franquista presentava unes guies generals que elsensors havien de seguir, amb unes preguntes que havien de respondre a la capçalera d'alguns dels informes:

¿Ataca a la moral y al dogma? ¿A la Iglesia y a sus ministros? ¿Al régimen y a sus instituciones? ¿A las personas que colaboran o han colaborado con el

---

⁴ No examinarem les relacions de poder que s'estableixen en aquest cas, encara que seria un tema apassionant per a un futur treball.

régimen? Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra? (Abellán 2003: 31)

Ara bé, a mesura que la societat espanyola tenia contacte amb l'exterior i s'anava modernitzant, els censors hagueren de relaxar cada vegada més els seus paràmetres fins al punt de deixar d'esser una amenaça per a la llibertat d'expressió. La manca progressiva de rellevància de la censura franquista es deu, paradoxalment, a la seva institucionalització ja que, igual que la resta d'institucions de l'estat franquista, es va allunyar tant de la realitat política i cultural que pretenia controlar que va deixar de ser efectiva. La censura passa de convertir-se en aquella institució insidiosa que manipula i negocia amb la producció cultural a una màquina purament repressora que, progressivament, va acabar perdent el control sobre la producció cultural:

al haber permanecido intocables unas estructuras del Estado y gobierno cada vez más distantes del asentimiento político de las nuevas generaciones, el divorcio entre la realidad sociológica del país y las anticuadas estructuras del régimen, se recrudece el instrumento represivo frente a posturas opositoras cada vez menos solapadas. (Abellán 2003: 35)

Abans de la desaparició de la censura, però, en un intent de mantenir-se rellevant però adaptant-se a una nova situació política i social molt més aperturista, el 1966 va entrar en vigor la llei 14/1966, coneguda com a Ley de Prensa e Imprenta o Ley Fraga,⁵ que suposadament garantia la llibertat d'expressió en mitjans escrits com a dret fonamental del ciutadà espanyol (article 1). Tanmateix, establia una sèrie de limitacions:

Son limitaciones: el respeto a la verdad y a la moral; el acatamiento a la Ley de Principios del Movimiento Nacional y demás Leyes Fundamentales; las exigencias de la defensa Nacional, de la seguridad del Estado y del mantenimiento del orden público interior y la paz exterior; el debido respeto a la Instituciones y a las personas en la crítica de la acción política y administrativa; la independencia de los Tribunales, y la salvaguardia de la intimidad y del honor personal y familiar (BOE núm. 67, de 19 de març de 1966, article 2)

A partir d'aquesta llei, la censura deixa de ser obligatòria, al menys de forma oficial (BOE núm. 67, article 3). En el seu lloc s'instaura la *consulta voluntària*, és a dir, qualsevol individu o institució que vulgui publicar un imprès, entès com a qualsevol “reproducción gráfica destinada, o que pueda destinarse, a ser difundida” (BOE núm. 67,

---

⁵ BOE núm. 67, de 19 de març de 1966. Disponible a <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-1966-3501>

article 9), el pot presentar *voluntàriament* a la censura per a que aquesta *avalui* si els continguts són publicables:

La Administración podrá ser consultada sobre el contenido de toda clase de impresos por cualquier persona que pudiera resultar responsable de su difusión. (BOE núm. 67, article 4)

És obligatori que tots els escrits portin un peu d'impremta que inclogui el nom i l'adreça de l'impressor i de l'editor, i el nom de l'autor. En el cas de les revistes, es demana encara més informació. Això és així perquè, segons els continguts, es pot considerar que la publicació atempta contra les limitacions de l'article 2 (citad més amunt) i, per tant, l'Estat pot recórrer a accions legals contra els implicats (BOE núm. 67, article 4). Si s'aprova l'escrit, s'han d'entregar sis còpies de l'obra al dipòsit, deu si és una revista, abans de poder-lo difondre (BOE núm. 67, article 12). Qualsevol imprès que es distribueixi sense complir aquests requisits, es pot considerar clandestí i ésser sancionat (BOE núm. 67, article 11). Les sancions, que poden ésser lleus o greus, oscil·len entre multes i cessions de l'activitat editorial (BOE núm. 67, article 69) fins a la *impugnació* – terme que no apareix a la llei però que s'empra en els expedients de la censura– de tots els exemplars publicats de l'obra, col·loquialment anomenada *segrest*.

Si una editorial vol publicar un llibre, per tant, realment no li queda més remei que presentar el text a consulta voluntària, negociar amb el censor i realitzar els canvis que facin falta, esperar l'autorització, i finalment entregar-ne sis còpies al dipòsit abans de poder distribuir l'obra. Si l'editorial volia publicar el llibre sense enviar-lo a consulta, però, tenia l'opció d'entregar directament les sis còpies al dipòsit. Si en un termini d'un dia per cada cinquanta pàgines l'administració no havia reaccionat, l'obra es podia distribuir, però sempre amb el risc d'ésser *segrestada*. Aquest és el procediment que es va seguir a l'hora de publicar *Put a marès (ahí)*:

El depósito legal consistía, de acuerdo con la nueva ley, en la obligación de depositar seis ejemplares de cualquier publicación unitaria en el Ministerio de Información y Turismo previamente a su difusión. El autor o el editor tenían el derecho de difundir la obra una vez concluido el plazo de un día por cada cincuenta páginas. Si la administración censoria no reaccionaba ordenando el secuestro, en teoría, la obra obtenía vía libre. (Abellán 2003: 36)

Per altra banda, la informació sobre el funcionament intern de la censura és confusa i, en ocasions, contradictòria. L'estructura complexa i canviant del govern franquista feia que aquesta secció s'anés desplaçant de ministeri en ministeri. Quan hi

arriba *L'adolescent de sal*, s'ocupa de la censura el Departament d'Ordenació Editorial, que depèn de la Direcció General de Cultura Popular i Espectacles dins el Ministeri d'Informació i Turisme.

Abellán (1978: 8) estableix tres nivells dins la jerarquia de la censura: els lectors, funcionaris generalment amb menys nivell cultural, que llegeixen i desglossen les obres als informes; els dictaminadors, que s'encarreguen de negociar amb els escriptors i solen ser el cap d'Ordenació Editorial o el delegat provincial; i finalment els responsables efectius de la política censora, que ja formen part de la política franquista i als quals és molt difícil accedir per a negociar. Abellán també distingeix dues etapes en els perfils delsensors⁶ dins la burocràcia franquista: la del principi de la dictadura, on elsensors eren majoritàriament historiadors, periodistes i escriptors de renom; i una segona, situada al voltant dels anys seixanta, on suposadament elsensors són molt menys competents. Alguns dels noms que Abellán (1978: 28) destaca dins aquesta segona etapa són A. Barbadillo, Faustino Sánchez Marín, Álvarez Turienzo, Vázquez, Francisco Aguirre, Castrillo i Ricardo de la Cierva.

Per altra banda, hi ha poca informació sobre elsensors. Tots els informes són anònims, i elsensors s'identifiquen amb números, com ara el "lector 13" que va llegir *L'adolescent de sal*. Fins i tot en el cas dels funcionaris dels quals sabem el nom, hi ha poca informació sobre la seva trajectòria com aensors, ja que sembla un episodi que ells mateixos, o els seus biògrafs, han volgut oblidar.

En el nostre cas tenim la sort de poder identificar amb molta seguretat el censor del llibre: Joaquín de Entrambasaguas. Sabem relativament poques coses sobre la trajectòria professional d'Entrambasaguas dins la censura. Segons la seva biografia a la Real Academia de la Historia, era llicenciat en història i doctor en lletres, i la majoria de la seva obra acadèmica està dedicada a la investigació sobre Lope de Vega. El 1934 va obtenir la càtedra a la Universitat de Múrcia, i després de la guerra va ser catedràtic de Literatura Espanyola a la Facultat de Filosofia y Lletres de la Universitat de Madrid i director del Institut Miguel de Cervantes de Filologia Hispànica del Consell Superior de Investigacions Científiques (CSIC), fins que es va retirar de l'educació el 1975.

---

⁶ Cal no confondre aquestes fases de l'evolució delsensors amb les etapes de la censura (Abellán 2003). La primera etapa deensors coincidiria amb les etapes totalitària i de contenció de la censura, mentre que la segona etapa deensors es correspon a les etapes de deteriorament i d'incontenció de la censura.

El que també va fer Entrambasaguas després de la guerra va ser formar part de comissions depuradores franquistes que s'encarregaven de perseguir i destruir llibres, entre ells el poemari de Miguel Hernández *El hombre que acecha*:

En abril de 1939, acababa de imprimirse *El hombre que acecha* de Miguel Hernández, y aún sin encuadernar, una comisión depuradora franquista presidida por el filólogo Joaquín de Entrambasaguas ordenó la destrucción de los 50000 ejemplares tirados, aunque dos ejemplares salvados permitieron reeditar el libro en 1981. (Martínez 2013: 24)

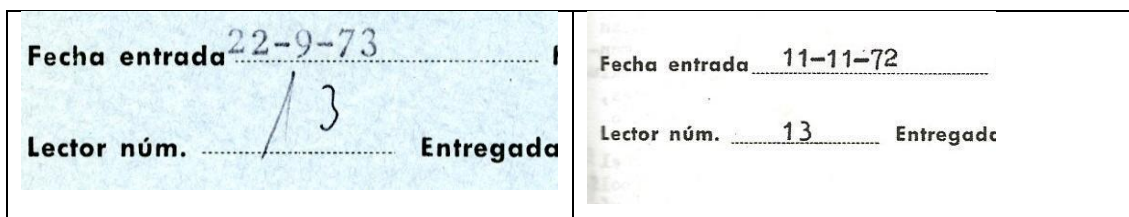
A més, tot i que Entrambasaguas es va retirar de l'educació, el 1976 ocupava el càrrec de subdirector de Cultura Popular i iniciava una reorganització del departament per substituir els funcionaris per personal més competent (Abellán 1978: 30).

Tot i que els informes de *L'adolescent de sal* són del lector 13, molta de la documentació dins l'expedient té a Entrambasaguas com a receptor, com ara diverses targetes o un telegrama. Mesquida també ho confirma a l'entrevista que vaig realitzar-li,⁷ ja que Josep Melià i ell es reuniren amb el censor per a discutir la publicació del llibre. Llavors, segons Abellán, Entrambasaguas formaria part dels dictaminadors que negocien amb els escriptors, i seria estrany que hagués marcat ell personalment el llibre. Però quan Castellet demana la revisió d'un segon censor —una petició que, a jutjar per altres informes,⁸ era acceptada pràcticament sempre— el segon informe és del mateix autor que el primer. Tanmateix, el lector 13 no només va realitzar les dues revisions de *L'adolescent de sal*, sinó que a més va redactar el segon informe responent directament la carta de Castellet, la qual cosa vol dir que tenia accés a la correspondència amb l'editorial i per tant, que no era un censor corrent, sinó un dictaminador. Tot i que el segon informe no té número de censor, està signat per la mateixa persona que el primer. Curiosament, aquest és el mateix lector que el 1972 va redactar el segon informe d'*Oferiu flors als rebels que fracassaren* d'Oriol Pi de Cabanyes, que s'ha publicat amb la versió no censurada de l'obra. El mateix any, el 1972, també trobam un informe de *De mica en mica, s'omple la pica* redactat per el lector 13 (Clotet i Torra 2010: 173-176). L'editorial demana una relectura, però Clotet i Torra no especifiquen si la va fer el mateix censor.

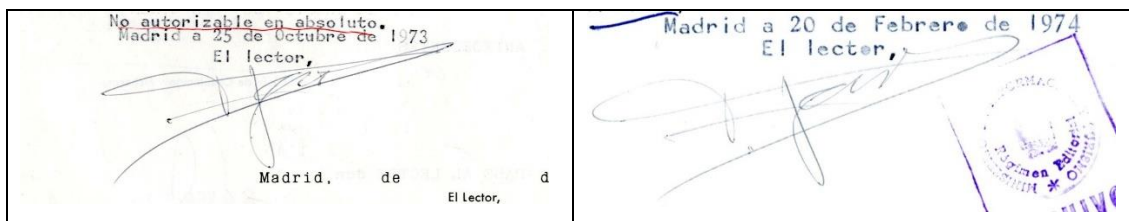
---

⁷ Vegeu l'apèndix 1.

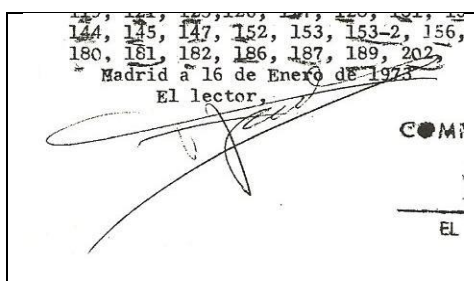
⁸ En concret els informes de llibres com *Oferiu flors als rebels que fracassaren* d'Oriol Pi de Cabanyes, *Lleures i converses d'un filòleg* de Joan Coromines, *De mica en mica, s'omple la pica* de Jaume Fuster o *Els plàtans de Barcelona* de Víctor Mora (Clotet i Torra 2010: 171; 173-175; 177).

Detall de les targetes d'arxiu dels dos llibres (*L'adolescent de sal* a l'esquerra, *Oferiu flors als rebels que fracassaren* a la dreta)

Detall de les signatures del primer i el segon expedient de *L'adolescent de sal*

Detall de la signatura de l'expedient d'*Oferiu flors als rebels que fracassaren* (s'hi pot apreciar la coincidència amb la signatura de l'expedient de la novel·la de Mesquida)

És més, suposadament durant aquesta època elsensors tenen un nivell cultural més aviat baix, però tal i com veurem als informes, el lector 13 fa una lectura profunda de *L'adolescent de sal* i l'entén perfectament, fent una demostració de capacitat crítica inusual per a algú que sembla un autèntic creient de la doctrina franquista.

Mesquida recorda vívidament que Entrambasaguas havia llegit detalladament el seu llibre, i que fins i tot era capaç d'assenyalar les pàgines i citacions que considerava especialment ofensives. Això sembla indicar que entenia el català, i elsensors que llegien català també devien esser relativament escassos. A més, la descripció que feia del llibre coincidia amb la dels dos informes realitzats pel lector 13, i s'expressava d'una forma tan airada que semblava sentir-se personalment ofès pel text, cosa que, com veurem més endavant, també concorda amb el to en què estan escrits els informes.

Més endavant també veurem que alguns dels noms esmentats a l'estudi d'Abellán apareixen a la documentació de *L'adolescent de sal*. Josep Maria Castellet escriu una carta a Faustino Sánchez Marín, que sabem que el 1964 signava els informes com a "Jefe de la Sección" (Ferré 2015: 102) i en aquell moment devia ocupar el mateix càrrec o un

altre de similar, per a que un altre censor faci una segona lectura de *L'adolescent*. A més, una vegada es va aprovar la publicació de *L'adolescent*, hi ha una targeta que mana a Entrambasaguas enviar alguna cosa al senyor Barbadillo. D'aquests dos personatges en sabem relativament poc, ja que tot i que el seu nom acostuma a aparèixer a les llistes de censors, trobar informació sobre ells ha resultat infructuós. Una vegada més, Abellán (1978: 39) és qui ens dona una mica d'informació, comentant que tots dos eren dictaminadors, i que Sánchez Marín era un autèntic creient en la censura, mentre que Barbadillo era més aviat un tecnòcrata, però igual d'estricta a l'hora d'aplicar la llei.

Finalment el darrer funcionari que apareix és l'historiador i polític Ricardo de la Cierva, que des de 1973 ocupava el càrrec de director general de Cultura Popular, i per tant, era el que Abellán consideraria un dels responsables efectius de la política censora, ja que ocupava un alt càrrec dins el funcionariat franquista.

3. El procés de censura de *L'adolescent de sal*

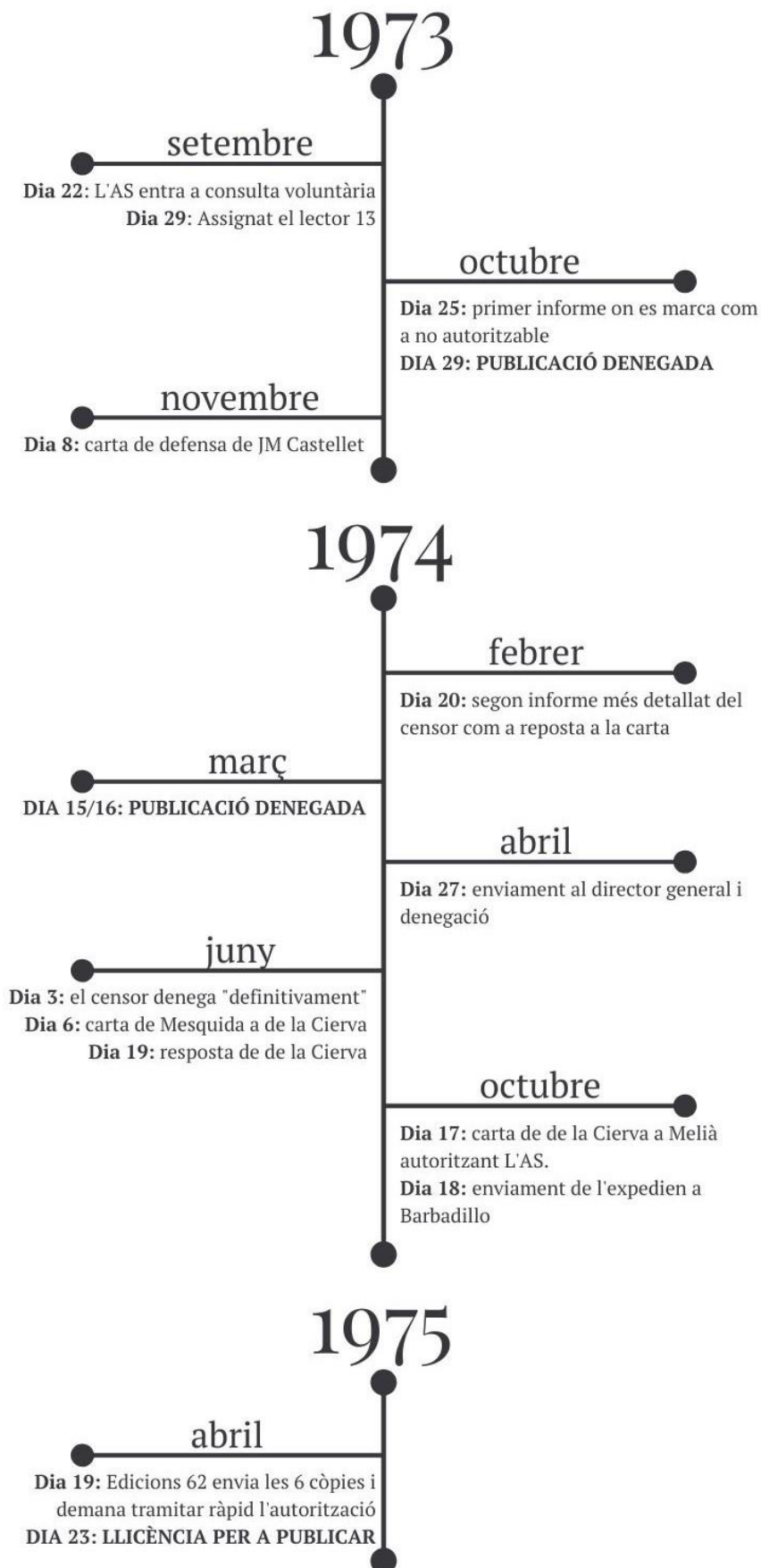
En un principi, Mesquida va presentar *L'adolescent de sal* a totes les editorials en català que coneixia, però cap no va voler publicar el llibre probablement pels continguts *subversius* del text i perquè els elements gràfics requeririen un procés d'impressió complicat. Finalment l'autor va presentar el text a diversos premis literaris i guanyà el premi Prudenci Bertrana 1973, que incloïa la publicació de l'obra per part d'Edicions 62. Per suposat, l'editorial va enviar el text a consulta voluntària abans de començar el procés d'impressió, possiblement sabent que la censura no autoritzaria el llibre. Si Edicions 62 hagués publicat *L'adolescent* sense autorització, no només s'hagués segrestat el llibre, sinó que també haguessin patit conseqüències legals l'editorial, l'impressor i l'autor. A continuació farem un examen descriptiu dels diversos documents del Ministerio de Información y Turismo que comprèn l'expedient de *L'adolescent*.

El primer document que trobam dins l'arxiu és un dels més reveladors: dues fitxes en format targeta grapades (ap. 1 doc. 1). La primera marca la data d'entrada a consulta (22 de setembre de 1973) i té dues dates més segellades amb el mot "DENEGADO": 29 d'octubre de 1973 i 16 de març de 1974. La segona targeta marca la data d'entrada (el 8 de novembre de 1973) i té tres dates. La primera és el 15 de març de 1974, que també porta el segell "DENEGADO". La segona data, 17 d'octubre de 1974, és possiblement la més interessant. Té el mateix segell que la primera però l'acompanya, escrit a màquina, el text següent: "Por carta de D.G. a Don José Meliá se ordena la aplicación de SILENCIO

cuando se presente el DEPÓSITO”. La darrera data és el 23 d’abril de 1975, i té “Licencia” escrit a mà devora. Aquesta segona targeta ens dona les dates i els fets principals de l’odissea administrativa que va ser aconseguir l’autorització de publicació de *L’adolescent de sal*: un procés inicial fallit, tres revisions que també denegaren la publicació, les discussions entre Josep Melià i el censor i, finalment, una autorització després de dos anys d’insistència.

Tanmateix, disposam d’abundants documents que detallen molt més aquest procés —en el qual també va intervenir Josep Maria Castellet com a director literari d’Edicions 62—, que només s’acaba després d’un misteriós intercanvi epistolar entre Josep Melià i Ricardo de la Cierva, director general de Cultura Popular. Aquests documents també revelen que el censor de *L’adolescent de sal* va ser Joaquín de Entrambasaguas. A continuació n’oferim una cronologia i explicació detallada.

a. Cronologia

b. Primer informe (setembre 1973 – octubre 1973)

Comencem per l'entrada de *L'adolescent de sal* dins l'administració franquista. Dia 22 de setembre de 1973 Edicions 62 presenta a "consulta voluntària" de la censura l'original de *L'adolescent de sal*,⁹ esperant que la institució autoritzi la seva publicació. Dos dies després el llibre passa a disposició del censor, que s'identifica com a lector 13.¹⁰ No és fins un mes més tard, dia 25 d'octubre de 1973, que el censor redacta l'informe i marca el text com a no autoritzable.¹¹ Dia 29 es denega la publicació de forma definitiva i s'envia un comunicat oficial a Edicions 62 on "se le comunica que no es aconsejable la publicación de la obra titulada L'Adolescent de sal".¹²

Les raons per les quals el censor va decidir que l'obra no era publicable estan clarament expressades en aquest primer informe.¹³ Es tracta d'una petita cartilla, més o menys de mida A5 composta per dos folis: una tapa amb el segell franquista del Ministerio de Información y Turismo, el títol *L'adolescent de sal*, i a quin "lector" es destina, en aquest cas el 13. A la part de darrere hi ha l'espai perquè el censor escrigui a màquina el seu informe, que està datat el 25 d'octubre del 1973 i signat per ell mateix en bolígraf blau. A la pàgina següent hi ha espai per a escriure els resultats de l'informe. Hi posa "se propone la denegación" amb data del 29 d'octubre de 1973, i just a sota es pot llegir, escrit i signat a mà, "licencia" amb la data 22 d'abril de 1975.

El lector 13 comença expressant el seu disgust per l'estil experimental del llibre des del primer moment, dubtant de la condició literària d'aquesta "Novela (?) con pretensiones surrealistas" i de l'escriptura poètica de Mesquida. Aquest, però, només és el seu criteri personal. A continuació presenta les seves objeccions als continguts del llibre, que considera immorals, ofensius, sexualment massa explícits i amb voluntat de ridiculitzar la doctrina catòlica i el règim franquista.

Un aspecte molt interessant de l'informe que també revela la subjectivitat del censor és com aquest parla dels aspectes sexuals de la novel·la, i de com evita per tots els mitjans parlar de totes les escenes homoeròtiques, que són explícites i abundants al llarg de l'obra. El lector es queixa que el protagonista "precoz sexual se masturba hasta en la Iglesia" sense comentar que qui el masturba és un capellà. Igualment comenta que el protagonista "se une a una muchacha con la que satisface sexualmente sus apetencias"

---

⁹ Apèndix 2, document 2.

¹⁰ Apèndix 2, documents 1,3.

¹¹ Apèndix 2, document 3.

¹² Apèndix 2, document 4.

¹³ Apèndix 2, document 3.

deixant de banda que Miquel té múltiples encontres sexuals amb altres personatges de gèneres diversos. La novel·la comprèn fragments en l'estil d'un manifest en defensa explícita de la persona gai i fins i tot una orgia entre soldats escrita en francès però, tal i com es veurà en el segon informe, el lector 13 evita explicitar qualsevol referència a l'homosexualitat.

Finalment, per a mantenir la brevetat de l'informe, el censor opta per marcar tot allò que considera ofensiu en llapis vermell sobre el llibre en lloc de citar les pàgines a l'informe, ja que, en cas contrari, hauria de citar massa passatges. Aquestes marques són visibles en l'original, i comprenen més de cent pàgines en total, sense comptar que a partir de la pàgina 452 el censor sembla rendir-se i deixa de marcar.

c. Carta de reconsideració i segon informe (novembre 1973 – març 1974)

Dia 8 de novembre de 1973 arriba una carta d'Edicions 62 al Departamento de Ordenación Editorial.¹⁴ Està signada per Josep Maria Castellet com a director literari de l'editorial i es dirigeix a Faustino Sánchez Marín. Es tracta d'un document de dues pàgines escrites a màquina encapçalat pel logotip, a gran format, d'Edicions 62. Als marges de la carta podem veure escrit a mà, possiblement pel censor, “nueva lectura”, “denegado”, “reconsideración” amb la data 15 de març de 1974, possiblement com a manera de lligar aquest document a les revisions posteriors.

La carta defensa la moralitat dels continguts del llibre i demana una segona revisió que permeti la seva publicació. Castellet presenta tres arguments principals amb intenció de “demostrar que la decisión tomada resulta extremadamente rigurosa y a nuestro entender errónea”. En primer lloc respon a les objeccions sobre la qualitat literària de la novel·la defensant que la narrativa experimental de Mesquida forma part dels mitjans expressius que requereixen les obres literàries i de l'acte que “aquí constituyen la entraña misma del acto creador”. Qualsevol es podria imaginar que la censura consideraria el llibre immoral, però aquest primer argument sembla una resposta directa a l'informe del lector que, recordem, comença amb un judici de valor sobre les qualitats literàries de la novel·la. És ben possible que Castellet, com a director de l'editorial, ja hagués tengut contacte amb els censors, però cal esmentar que Castellet es dirigeix a Sánchez com a “distinguido amigo” i acaba amb “le saluda atentamente, como siempre, su amigo, JM

---

¹⁴ Apèndix 2, document 5.

Castellet”, la qual cosa planteja el dubte de si els dos homes es coneixien personalment o si simplement es tracta d’una fórmula de cortesia.

A continuació, Castellet intenta explicar que *L’adolescent de sal* és una novel·la “altament moral”, ja que el censor no ha donat pes a bastament al personatge de la mare en les seves lectures. Segons ell, la mare “con sus profundas vivencias morales y religiosas, fiel mantenedora del núcleo familiar” fa de contrapunt a les bogeries juvenils del protagonista, i aquesta moral tradicional és victoriosa al final de la novel·la, en què Miquel torna a casa per voluntat pròpia. La carta demana una segona lectura més profunda que tengui en compte aquests factors. Castellet també explica que la novel·la va ser guardonada amb el premi Prudenci Bertrana 1973, per “un jurado altamente calificado”, i que el fet que la novel·la guanyadora no es publicqués seria una decepció per a “un público entusiasta que con tanto interés siguió los pormenores de este concurso literario”. Finalment, la carta afirma que Mesquida està disposat a suprimir i/o redactar els passatges que es considerin massa explícits o ofensius, cosa que sembla ser certa, ja que durant tot el temps que la censura va retenir *L’adolescent*, Mesquida no va deixar de treballar i millorar el text.

Òbviament, una lectura més profunda de *L’adolescent de sal* no revela un significat moral ocult. La carta de Castellet va portar a una segona revisió de l’obra,¹⁵ però no va canviar l’opinió del lector. Els arguments sobre les qualitats morals de la novel·la varen ser un bon intent de defensar la seva publicació, però la lectura de qualsevol passatge del text els contradia. La novel·la té uns continguts que la censura no aprovaria mai, almenys durant la dictadura de Franco. És de suposar que Castellet va escriure la carta com a un intent de fer canviar d’opinió el censor, amb l’esperança que no hagués llegit la novel·la amb tanta profunditat o que no se la tornés a llegir durant la revisió, o bé intentant que la novel·la passés a les mans d’un censor menys estricte.

Dia 20 de febrer de 1974 el mateix lector emet un segon informe molt més detallat, que és essencialment una llista de totes les raons per les quals el llibre resulta immoral enumerant totes les pàgines del manuscrit amb continguts inadequats. A continuació presentam una llista que resumeix el document i que hem actualitzat per a que faci referència a les pàgines de l’edició més recent del llibre:¹⁶

---

¹⁵ Apèndix 2, document 6.

¹⁶ La paginació que s’esmenta a continuació, per tant, remet a l’entrada bibliogràfica Mesquida 2013[1975].

- Ridiculització de l'ensenyament tradicional, familiar, escolar i religiosa: 22, 23, 172, 173, 175, 176, 204, 266, 276, 294, 295.
- Ridiculització de les institucions del règim franquista: 255.
- Ridiculització i defensa de la destrucció de la família tradicional: 38, 88, 204, 208, 209, 284.
- Protagonistes massa centrats en actes sexuals subversius: 46, 90, 128, 130, 140, 131, 243-244, 270, 204, 207, 208, 222, 223, 242-243, 246, 248, 249, 260, 263, 266, 277, 313, 330, 334, 340.
- Excés de sexe (o: excés de continguts sexuals): 52, 70, 71, 84, 112, 127, 131, 146, 161, 166, 167, 184, 202, 205, 228 – 230, 243 – 244, 245, 263, 270, 271, 276, 279, 285, 329, 333 – 341, 351 – 352, 353.
- Mescla d'actes sexuals amb elements religiosos: 38, 39, 187, 245, 336, 343, 345.
- Exageració de la repressió a Mallorca i l'actuació violenta de la policia: 235-239, 314-315, 353.
- Catalanisme: 138, 139, 191, 166, 200, 210, 245, 246, 248, 249, 329.
- Apologia del “marxismo francés”: 242.
- Denigra José Antonio Primo de Rivera, la Guàrdia civil i al·ludeix al “Tribunal del Orden Público”: 91, 75, 127.

Una vegada més, no hi ha cap esment explícit a les escenes homoeròtiques del llibre, simplement es citen amb tota la resta de pàgines. El censor, però, sí que sembla escandalitzat per les excessives escenes de sexe, i amenaça amb denunciar Mesquida al Ministeri Fiscal per indecència:

El afán corporalíco [sic] del autor, su morbosa preocupación por el sexo y sus aventuras se manifiesta de forma excesiva en los fos. [folios] [...], que por lo sumamente indecente de muchos de ellos obligaría a la denuncia del ministerio fiscal.

També l'acusa de “mezclar aberraciones sexuales con las prácticas religiosas”, una vegada més, englobant pràctiques sexuals diverses dins aquesta categoria. Considerant que encara estava en vigència la infame *Ley de vagos y maleantes*, l'explícita defensa de l'homosexualitat que fa la novel·la i el to indignat que presenten tots els informes, resulta estrany que Entrambasaguas no complís la seva promesa i denunciés Mesquida al ministeri fiscal.

En resposta a la carta de Castellet, el lector també critica el paper de la mare de Miquel, que figura com un personatge inculte ridícul i que és una fanàtica religiosa ignorant. A més, l'informe també capta perfectament com aquest personatge encaixa a la narrativa: en lloc d'invocar raons morals i ètiques per a oposar-se al comportament del seu fill, es mostra com un personatge irracional que rebutja les accions de Miquel basant-se en la seva educació tradicional, i “consecuentemente el lector no tiene más remedio que acusar [sic] de falsa e hipócrita”. Tot i la repulsió d'Entrambasaguas pel contingut del text, s'ha de dir que era un lector atent i receptiu. Tot d'una s'adona que la mare és un personatge ridícul que serveix per contraposar la moral tradicional al “futuro progressista de carácter marxista y revolucionario que propugna el hijo”. Finalment, l'informe confirma la sentència original acant amb un “NO AUTORIZABLE” en majúscules. També disposam, una vegada més, d'un document¹⁷ enviat a Edicions 62 que comunica a l'editorial que no es recomana la publicació del llibre.

d. Intervenció de Josep Melià i publicació (juny 1974 – abril 1975)

A continuació el rastre de documentació es torna una mica més difús, però tanmateix podem intentar reconstruir els fets a través d'un breu intercanvi epistolar entre Biel Mesquida, Ricardo de la Cierva i Josep Melià.¹⁸

Mesquida seguí intentant que la censura li permetés publicar el llibre, però no sabia com aconseguir-ho. L'autor va fer ús dels seus contactes i amistats per a obtenir l'ajuda d'algun personatge rellevant dins la política franquista: Josep Melià, que des del 1974 era procurador a Corts per les Balears dins el Grup Parlamentari Independent. Melià era una figura molt rellevant dins la política franquista, especialment per a les Illes Balears. A més de polític, Melià era llicenciat en periodisme, escriptor, compromès amb l'art i marcadament catalanista, de manera que era la persona ideal per a ajudar Mesquida.

Començam per una carta¹⁹ amb data del 6 de juny del 1974 en què Mesquida pregunta a Ricardo de la Cierva, el director general de Cultura Popular, si ha rebut l'original de *L'adolescent de sal*, quina opinió li mereix i si el considera publicable. Seguint els consells de Melià, l'escriptor també s'ofereix a anar fins a Madrid per a intercanviar opinions amb de la Cierva. Assumim que l'original a què Mesquida fa referència és el mateix que es trobava dins els arxius de censura, ja fos una còpia o el que

---

¹⁷ Apèndix 2, document 8.

¹⁸ Apèndix 2, documents 11, 12, 13.

¹⁹ Apèndix 2, document 11.

els censors ja tenien a mà. És possible que de la Cierva ja hagués llegit *L'adolescent*, o que al menys estigués familiaritzat amb els informes, ja que tenim una targeta²⁰ de dia 27 d'abril –és a dir, gairebé dos mesos abans de la carta de Mesquida– que mana enviar el llibre al director general. També trobam una altra targeta,²¹ datada el mateix dia que la carta de Mesquida i signada pel mateix de la Cierva, on es denega “definitivament” la publicació del llibre. Més endavant, dia 19 de juny de 1974, de la Cierva respon a Mesquida²²: la novel·la segueix essent impubliable, però accepta l’oferta de reunir-se per a intercanviar impressions.

No hi ha documents oficials sobre aquesta reunió, però sí que comptam amb els records del propi Mesquida. Melià i Mesquida concertaren la reunió amb de la Cierva a Nuevos Ministerios a principis de juny, però el dia de la reunió el director no hi era i qui els va rebre va ser Joaquín de Entrambasaguas al seu despatx. Considerant la targeta de dia 6 de juny esmentada anteriorment,²³ podem suposar que l’absència de de la Cierva no era casualitat, i que el director no havia tengut mai la intenció de reunir-se amb Melià i Mesquida.

Segons Mesquida, Entrambasaguas va fer una crítica ferotge del llibre, assenyalant pàgina rere pàgina els passatges que resultaven massa subversius, mentre Melià defensava calmadament la novel·la i el caràcter moral de l’autor, que escoltava la discussió. Finalment, Melià va proposar que durant l’estiu Mesquida fes una revisió del llibre i en reescriuís les parts necessàries per a que es pogués publicar. Com hem dit abans, Mesquida havia continuat revisant la novel·la durant aquells dos anys, de manera que aquesta no era una tasca molt complicada. Sembla que Entrambasaguas acceptà, i el mes d’octubre es va enviar la versió definitiva de *L'adolescent* a la censura.

En la documentació apareix aquesta intervenció de Josep Melià en cartes i telegrams. En primer lloc trobam allò que, assumim, va ser un intercanvi de dues cartes, una de Melià a de la Cierva i l’altra del director a Melià, però la primera ha desaparegut. Tanmateix, la segona²⁴ resulta reveladora:

Acabo de recibir el original de GM *L'adolescent de sal* junto con tu carta. Naturalmente que no necesito comprobar personalmente la labor, sin duda clarividente y eficaz, que has realizado, puedes comunicar a Mesquida que

---

²⁰ Apèndix 2, document 9.

²¹ Apèndix 2, document 10.

²² Apèndix 2, document 12.

²³ Apèndix 2, document 10.

²⁴ Apèndix 2, document 13.

envíe este original a la casa editora y que cuando esté impreso lo presente a depósito, con la seguridad que no habrá problema alguno.

Sembla, doncs, que Josep Melià va enviar personalment a Ricardo de la Cierva la nova versió de la novel·la, i aparentment de la Cierva li tenia tanta confiança que ni tan sols va considerar necessari revisar els canvis. També existeix la possibilitat que el departament de cultura general estigués cada vegada menys pendent de mantenir una censura estricta a causa dels problemes de salut de Franco i de la proximitat de la seva mort, que s'esdevindria un any després.

Melià va fer algunes recomanacions respecte als canvis que s'havien de fer a *L'adolescent*, com ara no dir “els grisos” a la policia. No sabem si després Melià edità aquest segon text abans d'enviar-lo a la censura, ja que Mesquida no ho recorda. Tanmateix, la frase “la labor, sin duda clarividente y eficaz, que has realizado” de la carta anterior implica que, si Melià no va editar el text després que ho fes Mesquida, com a mínim es responsabilitzà dels canvis realitzats en aquesta versió de la novel·la.

Per altra banda, la carta té com a data el 17 d'octubre de 1974, que, tal i com hem esmentat abans, és una data que també apareix a les targetes d'arxiu del llibre²⁵ i al testimoni de Mesquida, que no descarta que Melià es presentés a les oficines de la censura i tengués una animada discussió amb Entrambasaguas sobre *L'adolescent*, ja que, per molt que de la Cierva autoritzés la novel·la, el censor no volia que es publicués de cap manera.

La resta de documents ja fan referència al procés de publicació del llibre. El dia següent de la carta de de la Cierva s'envia tot l'expedient de *L'adolescent* al “señor Barbadillo”,²⁶ que com hem vist abans també era un personatge rellevant dins la maquinària de la censura, i podria esser que en aquell moment s'encarregués de gestionar l'autorització d'obres. Els dos darrers documents provenen d'Edicions 62, ambdós datats el 19 d'abril de 1975. Un és la fitxa d'entrega dels sis exemplars que s'havien de lliurar a la censura abans de la publicació del llibre. L'altre és un telegrama²⁷ de Josep Maria Castellet per a Joaquim de Entrambasaguas que demana, en un to una mica sorneguer, que el llibre es tramiti ràpidament per a que es pugui publicar aquest Sant Jordi, i li recorda

---

²⁵ Apèndix 2, document 1.

²⁶ Apèndix 2, document 14.

²⁷ Apèndix 2, document 15.

que “se trata del libro en cuyo trámite previo intervino Josep Melià”. El darrer document²⁸ és el formulari d’entrada al dispositiu de les sis còpies del llibre abans de la seva publicació.

Òbviament la segona versió del llibre que Melià envià al director general no es conserva a l’arxiu de la censura perquè és el que es va enviar a la impremta. En la secció següent compararem la versió publicada i l’original de l’obra, i desenterrarem els paràgrafs que es varen suprimir.

4. Les dues versions

El document original de *L’adolescent de sal* té unes cinc centes pàgines, està escrit a màquina i encara no presenta cap dels elements gràfics tan característics de l’edició publicada. Des d’un principi Mesquida planejava aquests elements gràfics —que es van afegir durant el procés d’impressió—, inspirat pel dadaisme, el surrealisme, Salvat-Papasseit, Josep Maria Junoy i Joan Brossa. Mesquida va imprimir les pàgines que contenien elements gràfics amb l’ajuda de Josep Maria Crusate,²⁹ un impressor artesanal que tenia una impremta a Mataró, i després s’enviaren les pàgines a Edicions 62 per a que les reproduís a l’edició publicada.

Més de la meitat de les pàgines del document original estan marcades com a censurables, a vegades amb línies vermelles que subratllen el text *ofensiu*, o seqüències de diverses pàgines que tenen els cantons doblegats per indicar que s’haurien d’eliminar. Tanmateix, sembla que Entrambasaguas va deixar de llegir el llibre a la pàgina 452, ja que a partir d’aquesta no hi ha més marques.

La revisió feta durant l’estiu de 1974 va mantenir la gran majoria d’elements marcats pel censor, però esborrà alguns dels paràgrafs més xocants o explícits del text, i canvià algunes de les citacions. Mesquida també afirma que fa afegir, per iniciativa pròpia, continguts al llibre. Per altra banda, els aspectes gràfics del llibre publicat són, moltes vegades, una resposta directa o una reproducció paròdica de les marques d’Entrambasaguas a l’original. A continuació compararem l’original i les seves marques amb la versió publicada. En aquesta secció recuperarem els fragments suprimits i

---

²⁸ Apèndix 2, document 16.

²⁹ De l’entrevista amb Mesquida reproduïda a l’apèndix 1: “I després dins Edicions 62 hi havia un tipògraf, o un impressor, que li van agradar molt les idees de la tipografia, i me va dir que m’ajudaria també. Era en Josep Maria Crusate. I Josep Maria Crusate me va anar molt bé perquè moltes de les pàgines les vaig fer a Mataró, que hi tenia una impremta”.

parlarem del diàleg que s'estableix entre els elements gràfics del llibre publicat i l'original.

El fragment censurat més extens fa referència al clima polític a les universitats de la Barcelona dels anys setanta. Es tracta d'uns fets que succeeixen just quan comença la segona part de la novel·la. A l'edició publicada la policia interromp una taula rodona sobre estètica i societat a l'Escola d'Arquitectura i detén dos estudiants per tenir "papers clandestins":

Ahir la policia va fer buidar una aula de l'Escola d'Arquitectura on es feia una taula rodona sobre estètica i societat. En sortir s'organitzà una manifestació. L'estudiant de ciències fa tercer de biològiques. Varen anar ahir a la nit a casa seva. Escorcoll i detenció. Tenia papers clandestins. (Mesquida 2013 [1975]: 233)

En resposta a la repressió policial, s'organitza una manifestació a la sortida, i poc després, Miquel i Cheska, la seva parella, de qui està profundament enamorat, van a una assemblea, que la policia torna a dissoldre, per organitzar una resposta. Després d'un pànic generalitzat, els estudiants surten mugint per a escarnir els agents. Finalment, els dos joves marxen corrents, avergonyits per no haver posat resistència:

Encara parlàvem de l'hora que seria convocada quan la força pública feia sortir tothom al pati. La primera reacció ha estat de pànic general. Des de la tarima s'ha recomanat la calma. Ha entrat un bidell: "*Tienen que desalojar el aula*". Algú ha proposat: "Que ninú surti; demostrem pacíficament una actitud de protesta quedant-mos aquí en silenci". Una altra veu deia: "*Mejor salgamos antes de que nos desnucuen*". Un "muuuuuuuuu" general. Molts sortien. L'aula es buidava amb rapidesa. Des de la tarda s'ha donat per tancada l'assemblea. (Mesquida 2013 [1975]: 233)

El fragment original és molt més llarg i violent. La policia no només interromp la taula rodona, sinó que s'encara de forma violenta a la manifestació d'estudiants que troba defora. La veu narrativa també és molt més crítica a l'hora de descriure la situació:

La repressió a nivell del districte universitari de Barcelona ha començat de bell nou. Ahir la policia va fer buidar una aula de l'Escola d'Arquitectura on es feia una taula rodona damunt "Estètica i Societat". S'organitzà una manifestació a la sortida. Cossos i crits contra la mentida. Cossos i crits testimoni. Cossos i crits desesperació. Cossos i crits dels joves nous. Les sirenes. Els "grisos". La por estúpida i certa. Els cops. La comissaria.

Com hem comentat abans, per recomanació de Melià desapareixen totes les vegades que Mesquida anomena a la policia "els grisos". També canvia la descripció dels

papers que tenia l'estudiant: "papers prohibits, idees prohibides, llibertat prohibida". Quan desallotgen els estudiants al pati, aquest no és buit, sinó que la policia els fa una emboscada, ja que "estava ple de grisos, amb casc i porra en mà", i a més, la resistència dels estudiants és molt més activa, especialment per par de Miquel i Cheska, que animen a la resta dels companys a enfrontar-se a la policia. Xesca crida "Ens deixam treure de casa nostra" i "No tenim dignitat ni ous", mentre que Miquel comença, en lloc de mugits, bels de protesta. La versió publicada elimina la violència de l'enfrontament, així com gran part de la por que senten els estudiants. L'original és molt més explícit, i descriu en detall la violència i el pànic generalitzat de l'escena:

Desalojen!!!!!! deia el que comandava amb la cara vermella, vermella. La cara roja amb la veu de poder.

M'he estret contra els teus cabells.

He belat amb tota l'ànima BEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE!!!!!!!

El meu crit ha tingut resposta. Solidàriament ens hem posat a belar. Els crits del que comandava no se sentien entre l'escàndol dels bels que eren l'única atmosfera capaç, amb la seva senzilla ironia, de representar l'inconformisme i la contestació.

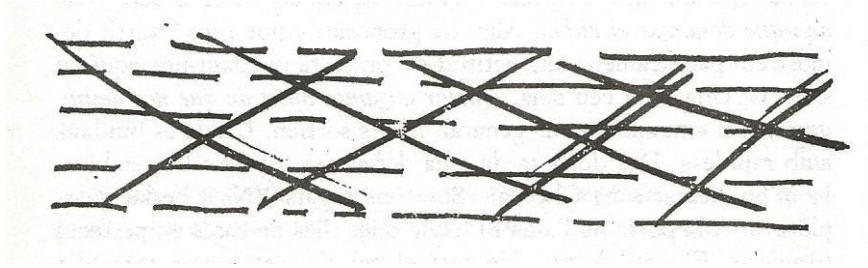
BEEEEEEEEEEEEEEEE!!!! BEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEEE!!!! BEEEEEEEEEEEE!!!!

Cállense! Callar! Callar! Callar! Callar!

Han aixecat les porres ben amunt. Tothom corria. El ramat continuava amb els bels més ferotges, plens de fúria, cap a la porta. El ramat fugia dels cops amb els bels plens de dolor, el ramat dels bels plens d'ira, el ramat dels bels plens d'humiliació. Ramat igual a majoria silenciosa que al moment inesperat si sap al menys belar la llarga opressió, la bruta explotació del cos treball, paraula o aquest se viu, ara i aquí.

A partir d'aquí el text continua igual que a la versió publicada. En els dos casos Cheska es posa a plorar, i ella i Miquel surten corrents morts de por, afirmant que "són uns merdes" perquè han acabat fugint. El text censurat permet comprendre molt millor la situació i els sentiments dels protagonistes, la ràbia, el pànic i la impotència, i especialment la humiliació d'esser vençuts una vegada i una altra, sense esser capaços d'enfrontar-se a les forces de l'ordre ni canviar el sistema per reclamar uns drets bàsics.

Al final de la pàgina podem veure també unes línies ratllades, una resposta de Mesquida a la censura d'aquestes pàgines, una indicació per al lector del text que falta:

Unes quantes pàgines més endavant, a la 75, Miquel descriu el temps que passa amb un altre home, possiblement en Sebastià, i diu que “Ho recordaré encara que insisteixis amb un esquerrantisme charmant i la pudor discreta d’un engrunar sumptuós”. Aquesta frase originalment era una al·lusió al Tribunal de l’Ordre públic a què fa referència Entrambasaguas al segon informe: “Ho recordaré encara que insisteixis, les agressions de TOP de les formes mai ben reconegudes i elevades per l’ordre públic”.

Altres elements en aquesta línia política que es censuren són les citacions. *L’adolescent de sal* és una novel·la que incorpora una gran quantitat de citacions d’altres autors, des clàssics fins a contemporanis. Com hem dit a la introducció, la intertextualitat que aporten aquestes citacions és vital per a la novel·la, ja que estableixen un diàleg de significats entre elles mateixes, el text i el lector que obliga al darrer a interactuar amb el text d’una forma molt més directa i interactiva, ja que reclama que faci ús dels seus propis coneixements culturals per a interpretar el text (Pons 2007a: 178).

Potser per aquesta raó pràcticament totes les citacions del llibre estan marcades pel censor. Destacam la pàgina 205 (Mesquida 2013 [1975]) de la versió publicada, on trobam una cita de Cesare Pavese en italià: “Libero è solamente chi s’incherisce nella realtà e la transforma. Non chi procede tra le nuvole”. Originalment, però, aquesta pàgina contenia el següent fragment del mateix Mesquida:

Llavor, desig. Un sol de crepuscle menstrua³⁰ una senyera al vent damunt la tendror dels mots, la violència de l’agulla entre els dits que tremolen, les venes engrillonades de la dona amb bromeres de revolta permanent. Saben dons com s’escriu la cartilla dels humiliats?

Trobam també un canvi de citació a la pàgina 353. A la versió publicada trobam una cita del *Women’s lib* sobre la diferència entre home i dona i l’origen social del gènere:

---

³⁰ Margalida Pons m’indica que aquesta expressió pot ser una referència al poema de Gabriel Ferrater “El ponent excessiu”, que comença amb el vers “aquest sol que menstrua no es vol pondre”.

L'única diferència biològica natural entre una dona i un home pot causar la disminució de l'activitat de la dona durant potser uns vint mesos al llarg de tota la seva vida. Tots els altres determinants de la "feminitat" o la "masculinitat" són determinants socials o atavismes culturals.

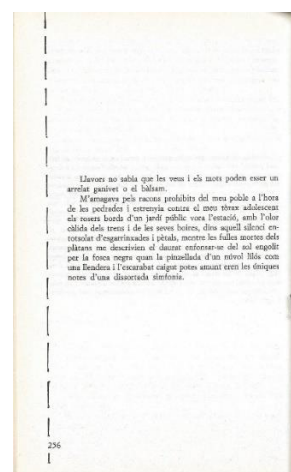
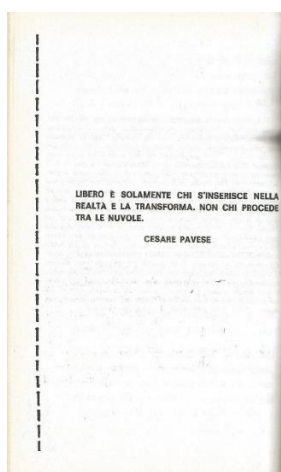
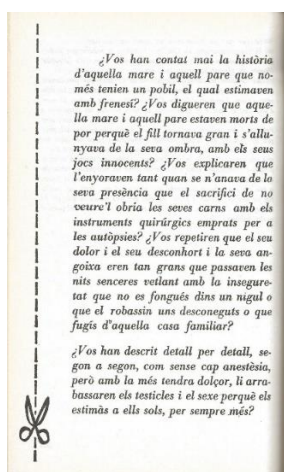
Mentre que a l'original trobam una cita en francès de la *Internationale Situationniste*:

Pa ailleurs, il va de soi que nous soutenons inconditionnellement toutes les formes de la liberté des mors, tant el que la canaille bourgeoise ou bureaucratique appelle d'ibauxe. Il est évidemment exclu que nous préparions l'ascétisme de la révolution de la vie quotidienne.

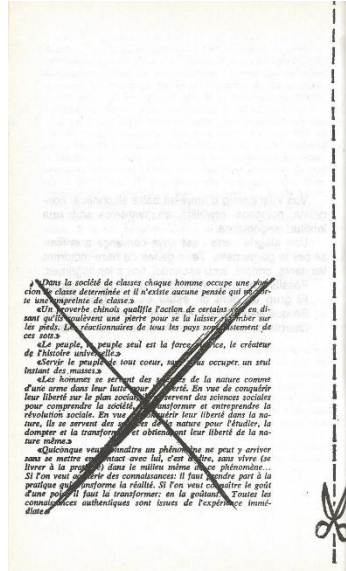
I. Situationniste

(Août 1964)

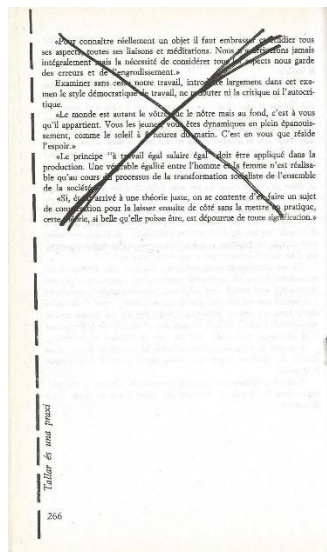
Algunes de les pàgines amb citacions tenen una sèrie de marques que reflecteixen les del censor. La majoria estan marcades amb una línia de guions encapçalada per unes estisores, indicant per on s'ha de tallar la pàgina. A vegades es troba en l'extrem interior de la pàgina, i a vegades a l'exterior. Les marques semblen un desafiament a tallar la pàgina en resposta a l'original. En altres casos, a més, les cites estan ratllades violentament amb un creu, inspirada per les creus que apareixien en els quadres d'Antoni Tàpies. Les pàgines amb marques de tall són la pàgina 204, sobre un fill que quan creix s'allunya de casa seva i els seus pares el castren perquè no marxi, l'anteriorment esmentada 206, la pàgina 256 sobre un jove que s'amaga dins un jardí.

Les que tenen tant marques de tall com ratllades són principalment les que fan referència al marxisme o el comunisme, com la 242, amb una cita marxista en francès sense referència a l'autor:

Destaquen especialment les pàgines 266 i 267. La primera té una citació en francès, que a l'original atribueix a Lenin. A la versió publicada s'ha eliminat l'autor, i el text té els dos tipus de marques, però, a més, a la línia de les estisores podem llegir "tallar és una praxi":

majoria de casos Mesquida no va canviar aquestes parts del text, excepte les escenes més homoeròtiques, que reescriu lleugerament per fer-les més ambigües, però sempre sense amagar la sexualitat fluida de Miquel. El cas més destacable és una de les primeres experiències sexuals de Miquel, en què el Sebastià, un company de classe que el captiva, el porta amb els seus amics al bany on un d'ells, Pere, està dibuixant alguna cosa. L'escena publicada ja és bastant sexual i homoeròtica:

En Pere deixà la ploma. Donà la plagueta a un altre. Es posà la mà esquerra al lloc exacte i arrabassà, sense un gemec, aquell manyoc negríssim i arrissat. Tot allò m'era desconegut, inaccessible: un món secrets d'en Sebastià i aquells companys seus, dels quals me feia por la tranquil·la absència. En Pere agafà un tub. Jo no entenia res. Esatava absort amb cada un dels seus moviments. Potser seriem descoberts i castigats. M'era igual. En Sebastià estava al costat meu i res no seria pitjor que l'esser separats en aquell moment en què en Pere ens mostrava el resultat del seu treball. Hi havia una dona i un home cobert amb aquells pels vivíssims i un altre home a l'esquena d'aquell (Mesquida 2013 [1975]: 69)

L'original és encara més explícit: en Pere “es posà les dues mans dins la bragueta” per a arrabassar-se els pèls i el tub de cola que agafa és un “tub de líquid blanc”. Mesquida també descriu el dibuix: “Hi havia una dona eixancarrada i un home amb la verga envoltada de pèls aferrats amb la goma de la botelleta i un altre home que anava per la part del cul cap al primer!”.

Tanmateix, hi ha textos encara més explícits que s'han suprimit, com passa a la pàgina 337, on desapareix un fragment de mida significativa sobre aquest tema. Allà on la versió publicada diu “Gai significa homosexual. Una persona gaia sap qui és i el que és”, falten unes reflexions que esdevenen una defensa d'allò gai:

Gay no significa homosexual. Vol dir sexualment lliure. Una persona GAY sap qui és i el que és. No té por de ser heterosexual o homosexual. Sap que és un ser humà. Sap que és lliure. Sap que està viu.

Aquest fragment sembla que es va retallar per la censura, però probablement també per un canvi d'opinió de l'autor, explicitat per la diferència òbvia entre el “gay no significa homosexual” d'abans i el “gai significa homosexual” de la versió publicada. Tanmateix, és interessant el reclam que fa l'autor d'emprar gai com a una paraula per descriure una persona amb una sexualitat fluida que no necessita definició, com ara el protagonista de la novel·la, que té experiències amb homes i dones per igual, totes elles amb una naturalitat absoluta i sense càrrecs de consciència.

A la mateixa pàgina, les dues línies de guions emmarquen un text diferent. A la versió publicada, entre els guions hi ha dos breus paràgrafs: un sobre la vulnerabilitat de la societat i l'altre sobre afusellaments de civils. A l'original, en canvi, entre els guions hi ha una escena eròtica escrita en francès que descriu explícitament dos soldats que practiquen sexe oral fins arribar a l'orgasme:

Sa bouche emplie d'un foudre lourd, nacré – le soldat brande resserre ses cuisses sur la bouche gonflée vers l'avant : la racine de membre, présurée, expulse un foudre intermittent qui se répand en caillots sur la langue du berger, le quel avec sa main enfoutrée à l'autre, ouverte, broyée, écartelée, les soldats font toucher, palper, pétrir, RETOUSSER, caresser, balloter leur sexe, tâte d'autres boules, yeux clos sous les glands ardents, lèvres suçotant le membre ramolli du soldat.

Després de la segona línia de guions trobam el mateix paràgraf sobre l'afusellament de civils, però amb aquesta distribució entenem que els soldats anteriors han estat els autors dels afusellaments.

Curiosament, quan la novel·la a la fi es va publicar, Jaume Melendres en va fer una crítica on, fins i tot després de retirar tots els fragments anteriors de l'obra, fa unes observacions similars a les de l'expedient d'Entrambasaguas. Es tracta d'una crítica generalment positiva, però titlla la novel·la d'insatisfactòria i la considera il·legible per al lector mitjà. Després, i aquí trobam el factor curiós, fa una llista de les “confusions” que, segons ell, presenta “l'obra d'escriptors formalment renovadors i ideològicament progressistes” (Melendres 1975). Al marge de qüestions estètiques, critica l'excés de termes com “corrupció”, “repressió”, “alienació”, “explotació” o “tortura”, quan aquests són alguns dels temes centrals de la novel·la i una de les raons per les quals la censura la va mantenir retinguda tant de temps. L'altre aspecte que critica és “confondre l'erotisme amb l'ús reiterat del vocabulari sexual (gland, orgasme) o corporal (saliva, secreció)” (Melendres 1975), un aspecte que ja havien criticat els informes referint-se al “afán corporálico [sic] del autor” i als personatges massa centrats en els aspectes sexuals (apèndix 1, doc. 6), a més de subratllar tot el vocabulari corporal de les pàgines revisades. Per altra banda, Melendres (1975) també critica l'ambigüitat dels fragments eròtics i l'ús d'elements gràfics.

5. Nota sobre *Put a marès (ahí)*

Put a marès (ahí) és la segona novel·la de Biel Mesquida, que es va publicar el 1978. A diferència de *L'adolescent de sal*, es va publicar a la col·lecció Ucronia de Iniciativas Editoriales, editorial vinculada a la revista *El Viejo Topo*. Li dedico un petit apartat dins aquest treball perquè és l'altra obra de Mesquida que té un expedient de censura, i es tracta d'un cas curiós que hauria pogut generar una situació pitjor que la de *L'adolescent*. El llibre es va presentar directament a dipòsit amb intenció de posar-lo a la venda sense demanar l'autorització de la censura, i com a conseqüència, el primer informe³¹ en demana la impugnació, però una segona revisió declara que no és necessària.

L'editorial envia directament sis exemplars de la versió publicada de *Put a Marès (ahí)* i el llibre entra a dipòsit³² dia 20 de febrer de 1978, presentada per José Miguel García en nom de Iniciativas Editoriales, però igualment crida l'atenció de la censura i passa a un lector desconegut. A la cartilla³³ de l'informe, que té el mateix disseny de la de *L'adolescent*, no hi ha cap identificació del censor: ni una inicial, ni un nom, ni tan sols un número. Només sabem que llegia ràpid, ja que l'informe està acabat dos dies després, dia 22 de febrer de 1978, i que té una opinió curiosa sobre el llibre.

Algunes particularitats que presenta l'informe són, en primer lloc, el reconeixement de la qualitat poètica de la prosa de Mesquida, i la disculpa dels aspectes més insultants o desagradables de l'obra, argumentant d'una forma bastant poc creïble que no són intencionals, o no reflecteixen l'opinió personal de l'autor. Per altra banda hi ha similituds amb els informes de *L'adolescent* a causa d'elements temàtics i estètics que comparteixen els dos llibres, com ara un estil de narració discontinua, mescles entre sexe i religió i opinions polítiques que el censor considera ofensives.

Una vegada més, el lector inicia l'informe dubtant de la qualitat literària del llibre, i en destaca el llenguatge literari particular i la diversitat idiomàtica:

Esta obra literaria, que no puede llamarse novela, sino un intento de mezclar la logomanía con la expresión poética, está escrita en mallorquín al que de vez en cuando se mezcla el castellano y unos refritos de francés, de inglés, de algo de alemán y trozos de latín.

A continuació, el lector crítica la mescla entre religió i erotisme, que resulta sacrílega i grossera, però admet que apareix “enmarcado en un intento muchas veces logrado de expresión poética”. També assenyala una sèrie d'expressions “soeces,

---

³¹ Apèndix 2, document 19.

³² Apèndix 2, document 18.

³³ Apèndix 2, document 19.

malsonantes, escabrosas y sacrílegas” que marca en llapis vermell a les diverses pàgines del llibre:

Pàgina de l'edició publicada	Cita
27	es donar pes cul – coit anal –
28	Jo me corr. Ella se corr. Jo m’ofegava. Ella s’ofegava. Jo proexpulsava. Ella proexpulsava. Jo llançava. Ella llançava. Cagava un tros de carn negra i vermella. Jo pix un bocí de líquid blanc i groc. . Ella extrauterina. Jo extratesticular. Ella se va posar a llepar aquell caramull d’anatomia enviscada
32	l’esperma fàl·lica
45	El meu germà li mamava al Senyor Rector de Valldemossa. El meu germanet ja en sabia molt. El meu germà la mamava al capità de la Guàrdia Civil, a un soldadet que s’hostejava a ca una tia meva.
48	Toc s’osset i ses bolletes. (...)S’osset des padrí no és tan dur com es des pescador. Sent una pell pujant i baixant. Trac la pell. L’altra pell és un poquet més fina, calenta i humida. (...) Surt un líquid que em banya sa mà. El padrí alena espès. No està bé es padrinet. Sí, sí, sí!
53	El sabor de un culo, de unos testículos, de un pene cortado o en su suave erección (...) los postizos del chocho (...) la raja del trasero abierta.
54	Glandes entre las piernas y los labios (...) la pixa enravenada fins a dalt de tot, lila el capoll fimòtic, el glande descantado
55	le echa las piernas sobre la cabeza. (...) empuja hacia abajo i afica la vergota fins a la rel dins el cul d’en Miquel. (...) tricornio del capità
61	he tomado un ácido
62	la Beata Catalina. Quan la pepa queda despullada veig el seu cos de poliuretà sense mamelles ni cony. Sayonara m’afica els dits de les dues mans al xap. (...) M’esmussa.
63	Em fa palles.
64	Li pegaria una coça curta als ous.
65	la coa en sortia lenta, lenta, lenta del teu cul.
71	La joia (merda, haixix, LSD, etc.)

86 – 89	un llit (...) amollats. Me vaig desembotnar la bragueta (...) davant el Sant Crist de la Sang (...) amb so paquet inflat pel sofriment com es meu ho estava pel desig. (...) que aquell cos nu vestit amb la blanca puresa de les hòsties finíssimes, la Mare Superiora seguia amb les mans cadascuna de les corbes del meu cos (...). Ell tenia la mà dreta enmig de les seves cames. (...) una llançada enmig de les cames amb un punxó que duia, (...)
91	ses Putes de Son Fanoi la tenen com un garbell (...). M'esclafa.
100	Les Set Esposes del Cor de Maria han fet unes mamades dins els urinaris militars de l'aeroport.
110	Espermà lleuger com el plom a la roada (...) acaronat sense treva vora els polsos fins que el glatir acula qualsevulla perspectiva no inscrita pels tatuatges.
111	Entonces me dedico a la selección de especies que es necesario asesinar. Tiernos niñitos de pezón con leche, (...) como una floración sin sentido.
112	Me tomo un puñado de anfetaminas. (...) Trae un maletín lleno de LSD. (...) reconozco su belleza. (...) Desearía empalarlo.
113	converse doctement contra naturam avec Aloysia Sigaea Toletana
114	évitant ainsi la perversion du sommeil sur le flanc (...), Il ne suffit pourtant pas d'éviter l'acte défendu
123	Estos movimientos maricones, los bujarrons, los gais noson más que dados por el culo i que quieren dar por el culo: no son buenos (...). Estos frentes gais y maricones de mierda son peligros para los niños como ese mío que se lo comieron a los seis añitos.
125	pour ta bouche que happe l'hostie!... (...) ...interdire à Dieu ma braguette!...(…) pour les murènes, le plus tendre morceaux c'est cela suspendu entre les cuisses
126	râcloir ou dessous de tes parties honteuses (...) réciproq enculament (...) cruces de sexo (...) ha infravalorat la talla del paquet, la grossària i llargària de la verga, l'arrodoniment dels ous
137	Se faria palles? (...) Un home que no té Amat / sempre està ben arreglat (...) qual li veig es forat bell li pos es pardal en doble / Sa fava passa aviat / es forat pega bramul / i es collons feren clec-clec / per ses regates des cul (...) encara li pitja / tot es cul ensaboant (...) la prenia per ses anques / no trobava

	es forat (...) Jo m'he de buidar es collons / dins aquesta poma sana (...) Un pardal llarg i guixat (...) i es filava es pel des cul
139	fuerza al homosexual a la búsqueda excessiva del pene del “partner”
150	La sap mamar
162	Li tallava es mugró esquerre com si fos un recortable. El guardava damunt sa tapadora negra des baül amb un santristo daurat. Després li tallava s'altre esgarrinxant-la. Li alçava es faldum. Duia bragues pudentes a conyac i a pixat. Ensumava fins a no tenir gust. Gust de poc, li tallava es nyló rosa, li feia una cunillició i una anillició (...) M'asseia, tocant-me ses mans a ses cuixes i remant-me-la, sopava aquella carn fresca de mort.
171	Nel culo e nella boca / Predicabo ego vos e irrumabo Da me lo prenderete
172	Non dico del prepuzi degli implumi (...) Pedicavo ego vost (...) Nella boca
173	López Rodó (...) Felipe González (...) Santiago Carrillo
209	SI L'HONORABLE PRESIDENT JOSEP TARRADELLAS ÉS MARICON Y TERRORISTA TOT ESTA PERMES
Portada final	Cunilicions, fel·lacions, fer mamades

Per altra banda, el lector destaca que hi apareixen expressions vertaderament desagradables i que “se llega, sin que ello parezca expresión propia del autor, al insulto”. El personatge insultat és Josep Tarradellas, que en aquell moment era president de la Generalitat de Catalunya, i per tant es tracta d'un insult a l'autoritat:

Aunque roza el escarnio de la religión y el escándalo público, en lo que sí incide la obra claramente es en la injuria, aunque no parezca claramente la intención de hacerlo, contra la autoridad pública

El lector fa referència a un fragment de la pàgina 209 del llibre: “SI L'HONORABLE PRESIDENT JOSEP TARRADELLAS ÉS MARICON Y TERRORISTA TOT ESTA PERMES” (Mesquida 1978: 209). Segons el censor això és un delictes d'injúria contemplat dins el codi penal i per tant s'ha d'impugnar l'obra.

A continuació, a la secció de notes, trobam una esmena del dia següent, el 23 de febrer de 1978, que retira la conclusió anterior. L'informe i aquest text estan firmats per persones diferents, i el segon determina que, tot i que la novel·la ofèn sensibilitats, no hi

ha cap raó per a segrestar-la. Fins i tot destaca que ni tan sols la portada, on apareix una parella mantenint relacions sexuals, és motiu suficient:

Obscenidad e incluso irreverencia preside el contexto general del presente depósito, pero a mi entender no hay motivo suficiente para proceder a la impugnación legal. Incluso la portada, llamativa e inconveniente, no parece reunir consistencia suficiente como para pensar en la existencia de figura delictiva.

Finalment trobam la targeta d'arxiu blava,³⁴ que simplement diu que compleix tots els requisits, amb la data 27 de febrer de 1978.

Si alguna cosa hem de destacar d'aquest expedient, és la diferència de funcionament entre la censura de l'any 1972 i la de l'any 1978. Contrastant els expedients de *L'adolescent de sal* i *Putà marès (ahí)* podem veure com la institució censora va anar degenerant fins a arribar a la desaparició. Els criteris delsensors són molt més relaxats el 1978, ja que l'informe en general és negatiu, però la raó per la qual es proposa el segrest de l'obra no són els continguts *immorals* o *subversius*, sinó perquè presenta un delictes d'injúria contra que en aquell moment era el president de la Generalitat. És més, la segona opinió d'un altre censor conclou que no és tan greu, i n'autoritza la publicació. La censura és una institució que no hauria d'existir ja des d'un principi, i quan el censor presenta uns criteris tan laxos perd tota la seva *utilitat* per al règim autoritari que representa. Com hem dit abans, quan la censura literària deixa de controlar els continguts dels llibres s'acaba tornant irrellevant i desapareixent.

6. Conclusions

La censura literària va ésser un gran obstacle per a la publicació editorial catalana dels anys 60 i 70, fins al punt que encara afecta algunes de les publicacions que llegim avui dia. Per una banda tenim obres que no s'han publicat de forma íntegra fins dècades després de la desaparició de la censura, textos que mai no s'han publicat complets, i autors que no han arribat a veure publicats els textos així com els escrivien. Tampoc no sabrem mai quantes carreres literàries va estroncar la censura, només pel simple fet de la seva existència, o quins autors s'autocensuraren, o com haguessin escrit si no haguessin hagut d'emprar estratègies textuais encaminades a esquivar el censor.

---

³⁴ Apèndix 2, document 17.

En aquest treball hem examinat els documents de l'expedient de censura de *L'adolescent de sal* conservats a l'Arxiu General de l'Administració a Alcalá de Henares per a esbrinar què va passar durant els dos anys que elsensors no varen permetre la seva publicació. Gràcies als documents i el testimoni de Josep Melià podem concloure que el censor de l'obra era el mateix Entrambasaguas, ja que no sembla el protocol habitual que el primer i el segon informe estiguin escrits pel mateix censor. A més, a partir del segon informe podem veure que el lector 13 tenia accés a la correspondència amb l'editorial, cosa que sembla indicar que era un funcionari d'un nivell més alt. La capacitat d'anàlisi dels continguts del llibre també ens indica una persona formada amb coneixements de literatura, i Mesquida afirma que Entrambasaguas entenia el català. És més, l'autor explica³⁵ que Entrambasaguas havia fet una lectura profunda del llibre i el senyalava pàgina per pàgina, com només ho hauria pogut fer el censor.

L'adolescent de sal va entrar a consulta voluntària el 1972, i el primer informe, escrit pel lector 13 –Entrambasaguas–, va denegar l'autorització de la seva publicació. Després d'una carta de Josep Maria Castellet —director d'Edicions 62— que demanava una relectura de l'obra, el mateix censor va escriure un segon informe que en tornava a denegar la publicació. Mesquida va recórrer a l'ajuda de Josep Melià per aconseguir l'autorització del llibre, i Melià li aconsellà que escrivís a Ricardo de la Cierva, el director del departament d'ordenació editorial, per a concertar una reunió. Quan Melià i Mesquida acudiren a la reunió, no els va rebre de la Cierva, sinó Joaquín de Entrambasaguas. Després d'una llarga discussió, es va resoldre que Mesquida reescriuria el llibre i el tornaria a enviar a consulta. Mesquida, però, afirma que havia seguit reescrivint i millorant el text, de manera que només va canviar unes poques coses abans de tornar a enviar el llibre, que el 1975 va acabar rebent l'autorització sense passar per una revisió. Aquest afer contrasta amb el cas de *Putà marès (ahí)*, que es va poder publicar sense problemes encara que el censor en un principi en proposava la impugnació.

Mesquida defensava el llenguatge com a una forma de llibertat, i l'afer de *L'adolescent de sal* contra la censura és tot un enfrontament entre aquest principi i l'acció repressora d'un estat totalitari. La publicació de la novel·la va quedar bloquejada a causa de l'opinió d'un sol censor –dos, si comptam de La Cierva– i van ser necessaris dos anys d'insistència de Mesquida, Castellet i Melià, a més d'una situació política favorable, per a que al final es pogués publicar.

---

³⁵ Vegeu l'entrevista a l'apèndix 1.

Durant aquest temps el text de la novel·la va patir una sèrie de canvis, però no en el sentit repressiu que esperàvem: en lloc de mutilar l'obra, Mesquida va aprofitar el temps que va estar retinguda per refinar i enriquir el text. Si bé és cert que falten alguns fragments, ja sigui perquè es retallaren o per decisió del propi autor, no afecten l'estructura –o manca d'estructura– ni els diversos missatges i interpretacions que es poden extreure de l'obra. En aquest treball hem recuperat alguns fragments de text, però la versió publicada ben bé es podria considerar definitiva, ja que és igual d'anàrquica, lliure i *subversiva* que l'original que es va presentar a la censura el 1973. L'alliberament d'una novel·la com *L'adolescent de sal* és, possiblement, un dels majors símptomes de la progressiva irrellevància de la censura, que acabaria condemnant-la a la desaparició total.

7. Bibliografia

- Abellán, Manuel (2003). “Censura como historia”. *Bulletin d'Histoire Contemporaine de l'Espagne*, 11-12. 26-33.
- (1980). *Censura y creación literaria en España (1939 – 1976)*. Barcelona: Península.
- (1978). “Censura y práctica censoria”. *Sistema*, 22. 29-52.
- (1989). “Problemas historiográficos en la censura literaria del último medio siglo”. *República de las Letras*, 25. 20-27. [recurs en xarxa] <http://www.represa.es/represa_3_mayo_2007_articulo1.html> [data de consulta: 23/06/2022].
- Clotet, Jaume i Torra, Quim (2010). *Les millors obres de la literatura catalana (comentades pel censor)*. Barcelona: Acontravent.
- Coetzee, John Maxwell (2007[1996]). *Contra la censura*. Barcelona: Debolsillo.
- Cornellà-Detrell, Jordi (2012). “La censura després delsensors: algunes relexions sobre aspectes no resolts de l'herència cultural del franquisme”. *Anuari Trilcat*, 2 27-47.
- (2011). *Literature as a response to cultural and political repression in Franco's Catalonia*. Woodbridge: Tamesis.
- Ferré Trill, Josep (2015). “Censura franquista d'una anotació de dietari de Joan Fuster”. *Catalan Review XXIX*, 95–116.
- Gallofrè, Maria Josepa (1991). *L'edició catalana i la censura franquista (1939 – 1951)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- Lima Grecco, Gabriela de (2016). "La censura literaria: desarrollo conceptual y teórico, los efectos de su acción y su funcionamiento". *Anuário de Literatura*, 21:1. 124-141.
- Martínez Rus, Ana (2012). *La persecución del libro. Hogueras, infiernos y buenas lecturas (1936-1951)*. Gijón: Ediciones Trea.
- Melendres, Jaume (1975). "Mesquida no és Mesquí". *Tele/eXprés*. [recurs en xarxa] <<https://www.uib.cat/catedra/camv/denc/textosressenyas23.html>> [data de consulta: 23/06/2022].
- Mesquida Amengual, Biel (1978). *Putà Marès (ahí)*: Barcelona. Iniciatives Editoriales.
- (2013 [1975]). *L'adolescent de sal*. Barcelona: Labutxaca.
- Ruiz Bautista, Eduardo (2005). *Los señores del libro: propagandistas, censores y bibliotecarios en el primer franquismo*. Gijón. Ediciones Trea.
- Pi de Cabanyes, Oriol (2013). *Oferiu flors als rebels que fracassaren*. Barcelona: Editorial Base.
- Pons Jaume, Margalida (2007a). "Contactes textuais: intertextualitat i narrativa experimental". Dins Pons Jaume, Margalida (ed.) *Textualisme i subversió: formes i condicions de la narrativa experimental catalana (1970 – 1988)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 177-240.
- (2007b). "Investigació textual i compromís de l'escriptor: Biel Mesquida i l'afer 'Ucronia'". Dins Pons Jaume, Margalida (ed.) *Textualisme i subversió: formes i condicions de la narrativa experimental catalana (1970 – 1988)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 155-175.
- Sopena, Mireia i Gassol, Olivia (2017). "La cultura catalana, asediada. Un balance crítico de los estudios sobre la censura franquista". *Represura. Revista de Historia Contemporánea Española en torno a la Represión y la Censura aplicadas al Libro*, nova època, 2. 95-138.

8. Apèndix

Apèndix 1. Testimoni de l'autor: entrevista a Biel Mesquida

Fragment de l'entrevista a Biel Mesquida sobre la reunió amb Joaquín de Entrambasaguas i Josep Melià. Entrevista realitzada presencialment a Palma, al bar El Pequero, el dia 10 de maig de 2022.

Quan jo vaig veure que després de les denegacions, tornar a enviar el llibre, una altra denegació i enviar la carta de Castellet..., se m'ocorr una sortida. I dic “ara hi ha un diputat en Corts de Mallorca que es diu Josep Melià. Jo no el conec, però aquest home no és un feixista. [...] Aquest home me pot entendre”. Em van dir: “bé, idò fes la gestió amb ell”. Me'l va presentar alguna de les meves amistats, no record qui. [...] En els anys 60 jo havia conegut Blai Bonet, Josep Maria Llompart de la Penya i Jaume Vidal Alcover, pot ser que, per exemple, a través un d'aquests tres poetes tingués el contacte amb Melià [...]. El vaig trobar un senyor amabilíssim, afabilíssim. Li vaig donar una còpia del llibre i li vaig demanar què havia de fer, i ell me va dir que havia d'escriure una carta al Director General del llibre, que era Ricardo de la Cierva. Li havia de demanar si el podia anar a veure, i quan el podria anar a veure amb el diputat en Corts per les Illes Balears, el senyor Josep Melià.

I dit i fet, vaig escriure la carta, la vaig enviar al ministeri i me van donar hora per anar-hi. En Melià [...] me deia que no hi hauria problemes, que el llibre sortiria, que evidentment no era un llibre fàcil, però que era una història que estava molt bé [...], i que evidentment era un poc revolucionari perquè els joves han de ser revolucionaris. Ell ho trobava tot molt congruent, i a més li agradava com estava escrit, i pensava que se podia publicar molt bé. No hi veia cap problema ni un, i jo pensava “no hi veu cap problema ni un, si ens ho han denegat totalment!”.

Llavors ens dona hora en Ricardo de la Cierva i anam a Madrid. Jo no havia estat mai a Nuevos Ministerios, allà on hi havia els ministeris [...]. Llavors en Melià em guiava per arribar, i jo tenia la sensació que eren laberíntics. Quan arribàrem allà, ens van dir que el senyor Ricardo de la Cierva no ens podria veure, però que ens rebria el senyor Entrambasaguas. Jo no record que en Melià el conegués [...].

Record que vàrem arribar al seu despatx. [...] El vaig trobar el despatx d'un feixista. Primer perquè era molt gran, hi havia una taula immensa i ell hi estava darrere. I

crec que hi havia una quadriga com les de *Ben-Hur* [...]. I llavors hi havia, em sembla també, una creu [...]. I aquí comença la conversa. Jo m'imaginava que aquestsensors no miraven els llibres amb profunditat. I no sé si Melià tenia molta experiència ambensors, però supòs que ell també ho pensava.

Llavors Melià em va començar a defensar d'Entrambasaguas: "No sé. Yo creo que esta novela no tiene ningún problema de publicación, porque es la vida de él. Un poco una primera novela. Las primeras novelas son muy autobiográficas. Es la vida de un joven mallorquín que viene de una familia burguesa que va a Barcelona a estudiar. Es la rebeldía que se tiene, el despertar del sexo...". Ell anava explicant una història molt idíl·lica. "Tiene un componente muy crítico con la sociedad, pero es por este componente juvenil que siempre se ha dado en toda la tradición de la novela española... Los jóvenes son rebeldes, son revolucionarios. Él lo refleja de una forma, además, muy bien escrita, una forma muy poética, un sentido muy especial del idioma". [...] En Melià va fer una gran defensa. Va fer voltes i revolts cantant les meravelles de *L'adolescent de sal*, i insistint que no veia per què aquella novel·la no podia sortir.

I aquell home la novel·la tenia al davant, la tenia damunt la taula. "¿Pero qué dice? ¿Qué dice, señor Melià? Esta novela ataca al régimen, ataca los valores de nuestro movimiento salvador de España, ataca la familia, ataca la religión, ataca las Instituciones del Estado. Ataca todas las cosas, ataca todos los valores que nosotros hemos defendido. Es una novela destructiva. Es una novela, además, pornográfica y es una novela llena de cargas de profundidad por todas partes. Es una novela que no se puede publicar de ninguna manera. Es una novela subversiva". [...] Jo no m'ho pensava, que hagués pogut arribar a fer un una cosa tan explosiva, tan destructiva, tan anarquista, tan pornogràfica, tan sexual.

I en Melià insistia: "No, pero yo creo que usted tiene una visión desde un cierto punto de vista. Pero yo creo que esto es el sentimiento que tiene este joven delante de una sociedad que no le gusta. Todos los jóvenes, cuando somos jóvenes, nos hemos rebelado contra esta sociedad."

"¿Que esta sociedad no le gusta? ¡Pues mire!", i obria i llegia un tros. Passava a una altra pàgina: "¡Mire! ¡Mire aquí, mire si esto es pornográfico! ¡Mire, mire! ¡Aquí! ¡Ataca a la policía!" Senyalava aquella part dels grisos i la manifestació... "Ataca a la familia. ¡Mire! Mire como se ríe de los valores familiares. Mire aquí la pobre madre. ¡Ataca la madre se ríe de la madre! ¡Se ríe del padre! Esta carta que hay aquí también del padre".

La coneixia, la novel·la, millor que jo, aquell home! Era un especialista en *L'adolescent de sal*. Tenia el llibre subratllat en vermell i marcat amb punts, i anava girant pàgines, punt rere punt. [...] Això dona la sensació, primer, que aquell home estava obsessionat amb novel·la, que l'havia llegit molt. Jo em pensava que el censor la hi hauria passat a ell, i que ell hauria mirat quatre coses, però no. Ell era el censor i pareix que se l'havia mirada fins al final. [...]

Aquell home s'exaltava bastant, en Melià tot el contrari, i jo estava congelat. Ho mirava tot com si com veiés una pel·lícula, però jo sabia que no havia de dir res. En arribar allà En Melià ja m'havia dit: “tu no diguis res, jo els conec i ja xerraré jo”. I a jo m'anava bé, perquè jo volia participar en la discussió. [...]

I en Melià continuava: “pero fíjese este chico, ¿no ve lo joven que es? ¿No ve esos ojos de bondad? Que no es nada malo. Biel Mesquida, que es un chico estupendo. Tiene la carrera de ciencias biológicas. Se ha pasado todos los años del bachiller estudiando con matrículas de honor. En la universidad ha tenido becas, becas del Ministerio...” [...] Jo supòs que el que acabava d'enrabià a Entrambasaguas, és que la novel·la fos en català. [...] Però ell llegia en català. Quan anava mostrant les pàgines, els subratllats no estaven traduïts. [...]

La discussió va durar molt. [...] Al final Melià li demanà: “¿Cómo podemos hacer que este libro se publique?”. I l'altre respon: “Pues debería quitar todos estos ataques. Hay que quitarlos todos”. I Melià amb aquella parsimònia i aquell *savoir faire* oriental diu: “Ahora viene el verano, y Biel trabajará este verano e intentará suavizar, endulzar y quitar las aristas a los temas más difíciles, de manera que el libro pueda ser publicado. ¿Verdad que podrá hacerlo?” I jo evidentment vaig dir: “Sí. De acuerdo. Lo intentaré”. I Entrambasaguas va dir: “Pues esta es la única solución. Bueno, le doy tres meses.”

[...] Ens vàrem acomiadar, i crec que me'n vaig anar a dinar amb Melià. [...] I Melià deia: “No, no els has de fer cas. Aquest estiu t'hi poses i no has de fer gaire cosa. Cerca una altra paraula pels grisos, t'ho inventes, canvies algunes coses, però no massa. No, ara ja hi hem anat, ja els hi hem explicat, i després ja els ho tornarem a enviar”.

I jo vaig pensar: “què faig?”. Em vaig quedar jo tot sol amb el llibre. Mentrestant, des que havia enviat el llibre a la censura no m'havia aturat de fer-hi feina. L'havia corregit, hi havia afegit coses, havia reescrit, etcètera. I m'agradava. Trobava que el llibre havia guanyat. Jo, fins que no surt un llibre no l'abandon mai. I vaig començar a pensar “què faig, què no faig? Què no faig?” I vaig pensar: “Jo no m'atreveixo a desfer el llibre, ni a dibuixar-lo i tallar fragments”. I com que havia afegit coses...

Apèndix 2: documents oficials relacionats amb el procés de censura

L'adolescent de sal

CV Expediente núm. 10315-73

Título: ADOLESCENT DE SAL, L'

Autor: MESQUITA AMENGUAL, Biel

Editor: Ed. 62

Tirada: 2.500

Fecha entrada 22-9-73 Fecha salida .....

Lector núm. 3 Entregada .....

Mod. 421

RESOLUCION:

DENEGADO 29 OCT. 1973

DENEGADO 16 MAR. 1974

1. Targeta d'arxiu 1 (grapada amb la targeta 2)

Reconsideracion

10315-73

Expediente núm. ....

Título: ADOLESCENT DE SAL, L'

Autor: MESQUIDA AMENGUAL, Biel

Editor: Ed. 62

Tirada: 2.500

Fecha entrada 28-11-73

Fecha salida .....

Lector núm. .....

Entregada .....

Mod. 421

RESOLUCION: DENEGADA 15-3-74

17-10-74 Por carta del D.G. a Don José Meliá se ordena aplicación de SILENCIO cuando se presente el DEPOSITO.

Silencio

23 ABR. 1975

1. Targeta d'arxiu 2 (grapada amb la targeta 1)

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO

DIRECCION GENERAL DE CULTURA POPULAR

Ordenación Editorial

Exp. núm. ....

10315

Mesquida
27.10.73

Ilmo. Sr.:

Ramon Bastardes Porcel

El que suscribe, ... , con domicilio en Barcelona, calle Provenza, número 278, en representación de la Editorial EDICIONS 62 s.a., solicita consulta voluntaria prevista en el artículo 4.º de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 («B. O. del Estado» del 19), para la obra:

TITULO: L'ADOLESCENT DE SAL

Nombre Biel, seudónimo .....

AUTOR:
Apellidos Mesquida Amengual

EDITOR: EDICIONS 62 s.a. inscrito con el número 1063 en el Registro de Empresas Editoriales.

Volumen (páginas) 470

Formato 13 x 20

Tirada proyectada 2500

Precio de venta 200,- ptas.

Colección en que se incluye Balanci

Madrid. Hora ..... Fecha 22 de Septiembre de 1973

EL SOLICITANTE,

R. Bastardes
Ramon Bastardes Porcel
Director

Mod. 712

CONSULTA VOLUNTARIA

Ilmo. Sr. Director General de Cultura Popular

2. Formulari de consulta voluntària de *L'adolescent*

Con esta fecha queda hecho el depósito de los ejemplares que se determinan, cuya remisión se hace según órdenes de la Superioridad, e igualmente se procede a la oportuna anotación de esta diligencia en los ficheros.

Madrid, de de 197
El Jefe de Circulación y Ficheros,

CONSULTA VOLUNTARIA

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
Dirección General de Cultura Popular
SECCION DE ORDENACION EDITORIAL

PHI EXPEDIENTE N.º 10315-73

Presentada con fecha 22 SEP 1973
instancia en solicitud de consulta voluntaria
acerca de la obra ADOLESCENT DE SAL, L'

de la que es autor MESSUDA AMENGUAL, Biel

editada por Ed. 62

con un volumen de 470 páginas
y una tirada de 2.500 ejemplares.

Madrid, de de 197

El Jefe del Registro,

ANTECEDENTES: no

cc.

El Jefe de Circulación y Ficheros,

PASE AL LECTOR don

Madrid, de 24 SEP 1973 de 197

El Jefe de Negociado de Lectorado,

INFORME

- ¿Ataca al Dogma? páginas
- ¿A la moral? páginas
- ¿A la Iglesia o a sus Ministros? páginas
- ¿Al Régimen y a sus instituciones? páginas
- ¿A las personas que colaboran o han colaborado con el Régimen? páginas
- Los pasajes censurables ¿califican el contenido total de la obra?

Informe y otras observaciones:

Novela (?) con pretensiones surrealistas donde se mezclan diarios, cartas, poesías (?) impresiones citas, etc. y cuyo argumento si así puede llamarse es el curso vital de un joven mallorquín educado religiosamente pero que precoz sexual se masturba hasta en la Iglesia, que es pervertido a pesar de que la madre pretende hacerle sacerdote, que llega a Barcelona a estudiar y allí actúa en las comisiones de estudiantes subversivos, y se une a una muchacha con la que satisface sexualmente sus apetencias. Todo ello mezclado con pretensiones de ridiculizar la educación religiosa, la actuación de las fuerzas nacionales en Mallorca durante nuestra guerra, el ideario de la Falange y del Movimiento nacional y recogiendo citas y aún pensamientos relativos a la necesidad de la subversión aun por la violencia de la sociedad actual.

Son tantos los pasajes que habría que citar que se opta por señalarlos a lápiz rojo en los folios que aparecen con la esquina doblada.

No autorizable en absoluto.
Madrid a 25 de Octubre de 1973

El lector,

Madrid, de de 197

El Lector,

RESULTADO

Se propone la

Denegaci

29 OCT 1973

Madrid, de de 197
El Jefe de Negociado de Lectorado,

*Plencia de pte de 22-4-73 -
El Jefe de Negociado de Lectorado*

RESOLUCION

VISTOS el informe del Negociado de Lectorado, las disposiciones vigentes y las normas comunicadas por la Superioridad, esta Sección estima que la obra a que se refiere este expediente puede ser

Madrid, de de 197
El Jefe de la Sección,

CONFORME con la Sección

Madrid, de de 197
EL DIRECTOR GENERAL,

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO

DIRECCION GENERAL DE CULTURA POPULAR

fm.

ORDENACION EDITORIAL

N.º **10.315-73**

En contestación a su consulta de fecha.....
22-9-73..... se le comunica que
no es aconsejable la edición de la obra titulada .....
"L'ADOLESCENT DE SAL" de Biel Mesquida.....
Amengual......

Mod. 751

Dios guarde a Vd. muchos años.

Madrid, **29** de **octubre** de 197**3**.

P. EL DIRECTOR GENERAL
DE CULTURA POPULAR,

Sr. D. **EDICIONES 62.-**.....

4. Comunicat de denegació

edicions 62 sa

E/4759/73

REF. JMC:am.

Nuestro letrado

Barcelona, 8 de noviembre de 1973

Sr. D. Faustino Sánchez Marín
Departamento de Ordenación Editorial
Dirección General de Cultura Popular y Espectáculos
Ministerio de Información y Turismo
MADRID

sd/19

Freygades
~~la obra~~
Recomiendo

15-3-74

Distinguido amigo,

con fecha de 22 de septiembre presentamos a consulta voluntaria la obra de Biel Mesquida Amengual titulada L'adolescent de sal, cuya edición nos ha sido desaconsejada (expte. núm. 10.315-73).

Quisiera someter a Ud algunas argumentaciones con la intención de demostrar que la decisión tomada resulta extremadamente rigurosa y a nuestro entender errónea respecto a esta obra.

En primer lugar, se trata de una novela y como toda obra literaria requiere unos medios expresivos que podrían ser extraños en un ensayo o en un estudio, pero que aquí constituyen la entraña misma del acto creador. Es más: una lectura atenta de esta novela lleva a la conclusión de que, en su designio profundo, se trata de hecho de una obra altamente moral. A este respecto, nos tememos que el lector del Servicio de Ordenación Editorial no ha valorado suficientemente el papel importante que juega en el relato la madre del joven protagonista. A lo largo de toda la novela la presencia del personaje de la madre, con sus profundas vivencias morales y religiosas, fiel mantenedora del núcleo familiar, es como un contrapunto necesario a las habituales rebeldías de la juventud. Tanto es así que al final, el hijo siguiendo sus propios impulsos vuelve al redil familiar. Por todo ello, consideramos que una lectura más a fondo puede llevar a conclusiones totalmente diversas de aquellas a las que seguramente llegó el lector de este departamento.

En segundo lugar, esta novela fue distinguida por un jurado altamente calificado con el premio "Prudenci Bertrana" 1973 de Gerona. Sería desde luego enojoso, que la novela premiada este año no llegara a publicarse, defraudando a un público entusiasmado que con tanto interés siguió los pormenores de este concurso literario.

Por otra parte, el autor nos ha manifestado que está dispuesto a considerar las sugerencias que pudieran hacersele acerca de eventuales pasajes "fuertes" u ofensivos que él podría suprimir o redactar de nuevo.

En estos términos, le ruego que reconsidere la decisión tomada con la novela L'adolescent de sal y nos autorice su publicación.

edicions 62 s|a

REF. 2-

Agradeciéndole de antemano sus gestiones, le saluda atentamente como siempre, su amigo,

J. M. Castellet

J.M. Castellet
Director literario

provença, 278 | 216 00 62 | barcelona - 8

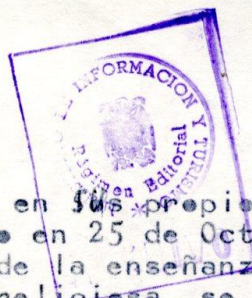
5. Carta de sol·licitud de reconsideració, de Josep Maria Castellet

Expte. 10315/73

Mesquida Amengual, Biel
L'adolescent de sal

Ed. 62

RECONSIDERACION: Se insiste en ~~los~~ ^{sus} propios términos en el informe ya emitido en 25 de Octubre del 73, pues la ridiculización de la enseñanza tradicional familiar, escolar y religiosa, se advierten subrayadas en lapiz rojo a los fcs. 22, 23, 213, 214, 218 y 219 (El Frente de Juventudes), 258, 343, 352, 374 a 376. Se ridiculiza a las instituciones en su actuación, 326, así como también a la familia, cuya destrucción se propugna, 38, 39, 258, 265, 362. Los verdaderos protagonistas están solidamente anclados, no solamente en el aspecto sexual, sino en el subversivo a que propenden intelectual y activamente (anarquismo, comunismo, trotsquismo etc.), fcs. 46, 90, 144, 146, 167, (el himno de la Internacional al revés) ^{188, 248, 250, 257} 263, 264, 281, 294 a 296, 308, 312, 317, 318, 334, 337, 341, 354, 396, 421, 425, y 430. El afán coprolálico desmesurado del autor su su morbosa preocupación por el sexo y sus aventuras semanifesta de manera excesiva en los fcs. 52, 70, 71, 84, 122, 143, 148, 177, 182, 198, 207, 208, 230, 252, 253, 259, 289 al 292, 309, 311, 337, 346, 347, 352, 353, 356, 363, 370, 417, 418, 423, 426, a 428, 431, 435, 448, 454, 456, y 465, que por lo sumamente indecoros de muchos de ellos obligaría a la denuncia al Ministerio fiscal, así como la obsesión del autor de mexclar las aberraciones sexuales con las practicas religiosas, ^{148, 309, 346, 363, 409, 417, 418, 428 x 428} como también la ridiculización constante del Regimen nacional y sus instituciones, fcs. 38, 39, 235, 312, ~~313~~, 424, 438, 441, exagerando la actuación delictiva de las fuerzas nacionales en la represión y en la policia de Mallorca durante la guerra, 298 a 300, 301, 302 (asesinatos), 399, 452. Se acentua la posición catalanista y nacionalista del autor en los fcs. 161 y 163 (escribe al revés los nombres de las comarcas) 184, 205, 253, 266, 311, 312, 317, 318, 367, 419. Se apolegiza el marxismo francés, 306 y 307. El autor se alegra de ser distinto a José Antonio (97) alude al T. de O. P. ⁽⁷⁵⁾ hace a la Guardia civil "cargada de bayonetas" ⁽¹⁴³⁾.

La alegación que se hace de contraponer las actividades subversivas y depravadas del principal protagonista con el ideario de la madre que aparece en las cartas que remite a su hijo como dándole buenos consejos, en realidad lo que se infiere es todo lo contrario: la madre aparece como una pacata e ignorante imbuida por una religiosidad gazmoña, que no reprocha a su hijo las actividades a que este se dedica razonando los falsos fundamentos en que se basa, sino que se le reprocha exclusivamente basada en una educación como la tradicional recibida a la que consecuentemente el lector no tiene más remedio que acusar de falsa e hipócrita. Luego no es la madre el "pendant" adecuado para confrontar las ideas con su hijo, sino el contrapunto ridículo frente a las actividades políticas y sociales por un futuro progresista y revolucionario de carácter marxista que propugna el hijo. Cfr. los fos. entre otros 124 a 125, 129, 160, 229, 268, 322, 374, a 376, 394,

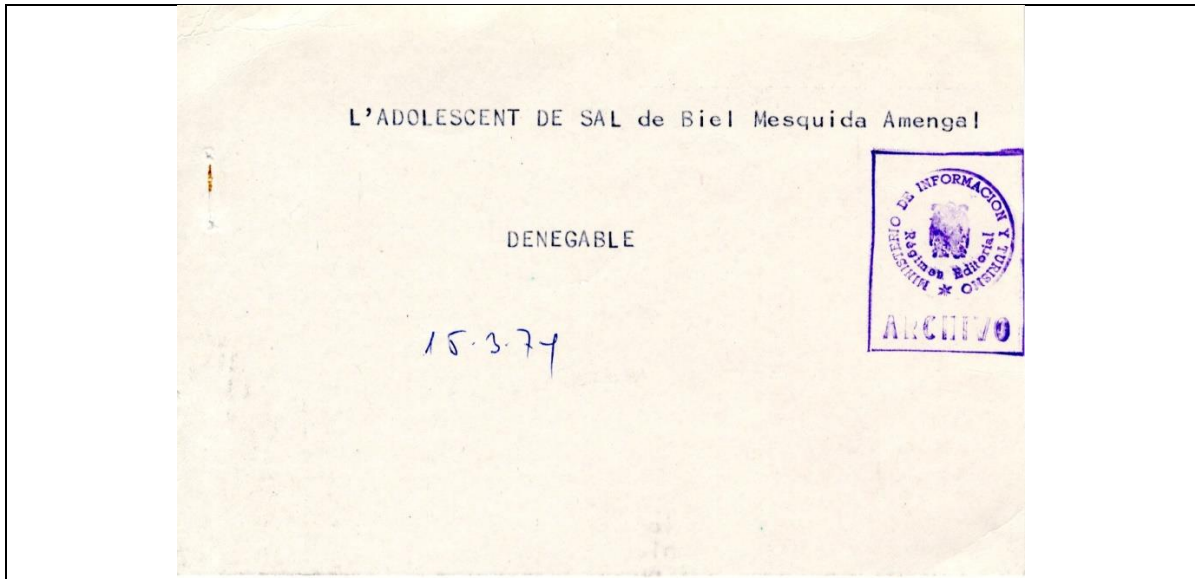
En resumen, hemos de reafirmarnos en nuestro criterio anterior de considerar a la obra NO AUTORIZABLE/

Madrid a 20 de Febrero de 1974

El lector,

7. Targeta que marca l'obra com a "denegable"

8. Segon comunicat de denegació

L'ADOLESCENT DE SAL
Ediciones 62

Como consecuencia de la Reconsideracion solicitada por la Editorial, el expediente fué sometido a consideracion de la Superioridad.

Con fecha 15 de Marzo del año en curso, el Subdirector General comunicó debía seguir denegandose; por lo que, con fecha 16 de Marzo se ofició a la Editorial comunicando que "no es aconsejable la edicion de la obra".

27-4-74

10. Informe que reitera el segon comunicat de denegació

Envio
unos ejemplar y fotoco-
pias documentacion a
Dir. Gral. en el
27-4-74

9. Targeta que envia els documents a Ricardo de la Cierva

L' Adolescent de
Ediciones 62

4 definitivamente
3-6-74

10. Targeta que marca L'adolescent com a "denegat definitivament"

128

Barcelona 6 Junio de 1974

Ilmo. Sr. D. Ricardo de la Cierva
Director General de Cultura Popular
Madrid

Distinguido señor:

Me dirijo de nuevo a Vd. para preguntarle si ha considerado mi novela L'adolescent de sal y si puede darme alguna noticia sobre la decisión que haya tomado al respecto.

Si Vd. creyera conveniente realizar una entrevista personal conmigo, como me proponía en su carta, y ésta no pudiera tener lugar en Barcelona, le ruego me lo indique en su respuesta y yo me trasladaré a Madrid cuando Vd. pueda recibirme.

Esperando su atención le saluda atentamente

Biel Mesquida

Biel Mesquida Amengual
Provença 255 àtic la.
Barcelona-8

11. Carta de Biel Mesquida a Ricardo de la Cierva

1

Madrid 19 de junio de 1974

Sr. D. Biel Mesquida Amengual
Provença 255 àtic 1ª
BARCELONA -8

10315-73

Mi querido amigo:

He considerado su novela "L'adolescent de sal" y lamento comunicarle que mi opinión al respecto no ha podido ser de carácter positivo en cuanto a su publicación. No tengo inconveniente en cambiar impresiones con usted respecto a su obra bien en Barcelona o aquí en Madrid si puede usted realizar el viaje; le ruego se ponga en contacto con mi Secretaría al efecto de fijar una fecha -- concreta.

Un cordial saludo

Ricardo de la Cierva

12. Resposta de de la Cierva a Mesquida

cm

Madrid, 17 de octubre de 1974

Ilmo.Sr.D. José Meliá Pericas
Director del Gabinete Técnico
del Ministro de la Vivienda
M a d r i d

Mi querido amigo:

Acabo de recibir el original de Gabriel Mesquida "L'Adolescent de Sal" junto con tu carta. Naturalmente que no necesito comprobar personalmente la labor, sin duda clarividente y eficaz que has realizado, puedes comunicar a Mesquida que envíe este original a la casa editora y que cuando esté impreso lo presente a depósito, con la seguridad de que no habrá problema alguno.

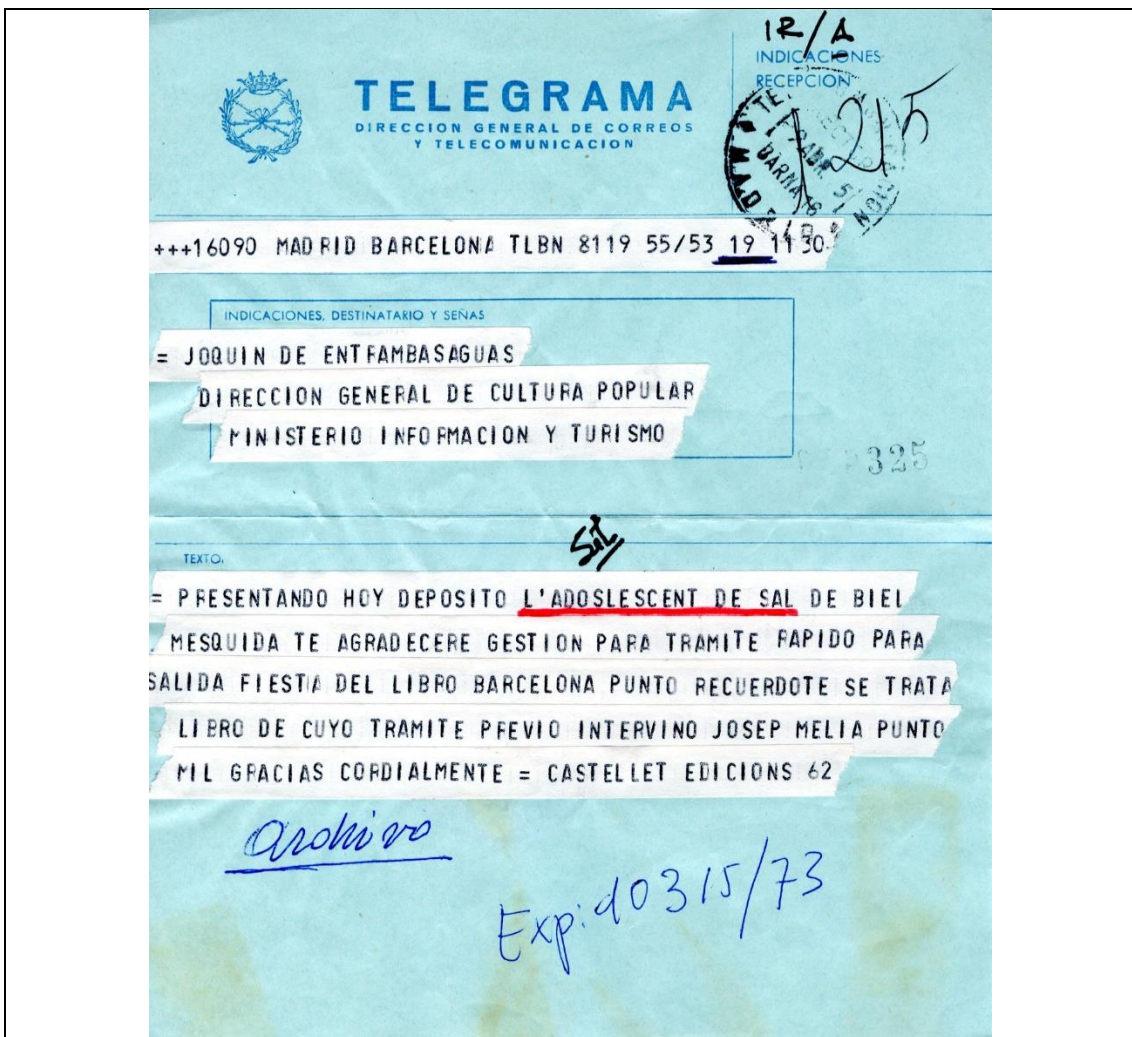
Un cordial saludo.

Ricardo de la Cierva.

13. Carta de de la Cierva a Melià

14. Targeta on figuren Entrambasaguas i Barbadillo.

15. Telegrama d'Edicions 62 a Entrambasaguas

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO

DIRECCION GENERAL DE CULTURA POPULAR

Exp. núm. 10315/73

Régimen Editorial

Alencio C. Lepelernin
22-9-75
R. Lep.

Ilmo. Sr.:

El que suscribe, D. Ramón Bastardas Porcel, con domicilio en Barcelona, calle Provença, número 279, en representación de la Editorial EDICIONS 62 S.A., deposita los seis ejemplares que exige el artículo 12 de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 («B. O. del Estado» del día 19) de la obra ^{SI} presentada previamente a consulta voluntaria.

TITULO: L'ADOLESCENT DE SAL

Nombre Biel, seudónimo

AUTOR:

Apellidos: Mesquida Ausenquai

EDITOR: EDICIONS 62 S.A. inscrito con el número 1.063 en

el Registro de Empresas Editoriales.

Volumen (páginas) 384

Formato 13 x 20 cm

Tirada efectuada 2.500

Precio de venta 450.-ptas

Colección en que se incluye El Balanci

Madrid. Hora 10/45 Fecha 19 de Abril de 1975

EL SOLICITANTE,

[Handwritten signature]

Ilmo. Sr. Director General de Cultura Popular.

DEPOSITO

Med. 711

16. Formulari d'entrega d'exemplars

Putà Marès (ahí)

D Expediente núm. 2067-78

Título: PUTA MARES
colec Ucronia

Autor: MESQUIDA, Biel

Editor: Iniciativas Editoriales

Tirada: 30000 (250 pts

Fecha entrada 20-2-78 Fecha salida

Lector núm. *Jordi* Entregada

Mod. 421

Cumplidos los requisitos del Depósito previo
RESOLUCION: a la difusión, exigido por el artículo 12 de
la vigente Ley de Prensa e Imprenta
Madrid de 27 FEB. 1978 197

17. Targeta d'arxiu

MINISTERIO DE INFORMACION Y TURISMO
DIRECCION GENERAL DE CULTURA POPULAR
REGIMEN EDITORIAL

20 FEB 1978

Exp. núm. ....

ESG
24.2.78
[Handwritten signature]

D
E
P
O
S
I
T
O

Ilmo. Sr.:
El que suscribe Jose Miguel Garcia, con domicilio en Madrid, calle Isaac Peral, núm. 18, teléfono ..... en representación de la Editorial INICIATIVAS EDITORIALES, a efectos de su posible posterior difusión legal, de acuerdo con las previsiones de la Ley de Prensa e Imprenta de 18 de marzo de 1966 ("Boletín Oficial del Estado", del día 19), deposita seis ejemplares de la obra PUTA MARES presentada previamente a consulta voluntaria.

TITULO PUTA MARES
sobre la que aporta los siguientes datos:

AUTOR:
Nombre Efel, seudónimo .....
Apellidos Mesquida
EDITORIAL PreIniciativas editoriales, inscrita con el número ..... en el Registro de Empresas Editoriales.
Volumen (páginas) 209
Formato .....
Tirada oficialmente declarada 3.000
Precio de venta 250 ptas.
Colección en que se incluye Ucrania

SOLICITA se tenga en cuenta dicho depósito, al objeto de poder proceder a la difusión de la citada obra de acuerdo con lo establecido en la normativa legal vigente.

Madrid. Hora 10:40 Fecha ..... de ..... de 197.....

EL SOLICITANTE,

20 FEB. 1978

Ilmo. Sr. Director General de Cultura Popular

18. Formulari d'entrega dels exemplars

DEPOSITO

MINISTERIO DE CULTURA

DIRECCION GENERAL DEL LIBRO Y BIBLIOTECAS

Servicio de Promoción Editorial

10,40

db

EXPEDIENTE N.º 2067-78

FECHA DE PRESENTACION: 20-2-78

VENCIMIENTO LEGAL:

62x38x209

3600

[Firma]

TITULO DE LA OBRA: PUTA MARES

colec. Ucronia

AUTOR:

MESQUIDA, Biel

EDITORIAL:

Iniciativas Editoriales

NUMERO DE PAGINAS: 209

TIRADA OFICIALMENTE DECLARADA: 3.000 (250 pts

ANTECEDENTES:

EDICION:

IMPORTACION:

PASE AL LECTOR:

MADRID, *[Firma]* DE *[Firma]* DE 197*[Firma]*

EL JEFE *[Firma]*

Mod. 485 - 4

DEPOSITO

INFORME

Esta obra literaria, que no puede llamarse novela, sino un intento de entremezclar la logomaquia con la expresión poética, esta escrita en mallorquín al que de vez en cuando se entremezcla el castellano y unos refritos de frances, de ingles, algo de aleman y trozos de latin. En lo escasamente narrativo se desliza el autor entre lo irrespetuoso religiosamente, sino sacrílego, con lo erótico-sax lindando con lo grosero, y todo ello enmarcado en un intento muchas veces logrado de expresión poética. Algunas expresiones son verdaderamente desagradables y se llega, sin que ello parezca expresión propia del autor, al insulto persona, como el que se hace a D. José Tarradellas en la pag. final 209. Se señalan a lapiz las expresiones soeces, malsonantes, escabrosas y sacrílegas en las pgs. 27, 28, 33, 45, 48, 53, 54, 55, 62, 63, 65, 86 a 89, 91, 100, 112, 113, 114, 123, 125, 126, 137, 138, 139, 150, 162, 171 y 172.

Aunque roza el escarni de la religión, y es escándalo publico, en lo que si incide la obra claramente es en la injuria, aunque no aparezca claramente la intención de hacerlo, contra autoridad pública, como es el Presidente de la Generalitat, y por tanto incurso la obra en el art. 467 en relación con el 457 ambos del Codigo penal, por lo que procede la impugnación de la obra.

Madrid a 22 de Febrero de 1978

ANTECEDENTES

EDICION:

IMPORTACION:

Madrid, ... de ..... de 197.....

CONFORME:

Jefe de .....

Jefe de .....

OBSERVACIONES

Obscenidad e incluso irreverencia preside el contexto general del presente depósito, pero a mi entender no hay motivo suficiente para proceder a la impugnación legal. Incluso la portada, llamativa e inconveniente, no parece reunir consistencia suficiente como para pensar en la existencia de figura delictiva.

X Madrid, 23.2.78

19. Expedient amb l'informe